

Lietuvos žmogaus teisių sistemos žemėlapis

Tarptautinių ir nacionalinių rekomendacijų analizė

Projekto vadovės: Agnė Pakšytė (agne.paksyte@kurkl.lt) ir Aušra Raulušonytė (ausra.raulusonyte@kurkl.lt)

Projekto savininkė: Aurelija Baltikauskaitė (aurelija.baltikauskaite@tm.lt),
Teisingumo ministerijos Tarptautinio bendradarbiavimo ir žmogaus teisių politikos
grupės patarėja

Projekto trukmė: 2023.09.18 – 2024.03.01

Analizė rengta: 2023 m. lapkritis–sausis

Turinys

Santrauka	3
Projekto eiga ir tikslai	4
Metodologija	5
Jungtinių Tautų visuotinės periodinės peržiūros rekomendacijos Lietuvai	7
Europos Žmogaus Teisių Teismo sprendimai Lietuvos atžvilgiu	22
Europos Sąjungos mechanizmų ataskaitos	31
Kontrolierių įstaigų tyrimų statistika ir rekomendacijos	39
Išvados ir komentaras apie duomenų reprezentatyvumą	46
Šaltiniai	50

Santrauka

Tarptautinių ir nacionalinių rekomendacijų analizę sudaro 4 skiltys:

1

Jungtinių Tautų Žmogaus teisių tarybos visuotinės periodinės peržiūros rekomendacijų nuo 2008 m. ir jų kaitos analizė.

7–21 psl.

Pagrindinės Visuotinės periodinės peržiūros rekomendacijose Lietuvai išryškėjusios temos:

- **Moterų teisių** užtikrinimo spragos;
- Teisinių priemonių trūkumas **lygiateisiškumo ir nediskriminavimo** principams užtikrinti;
- Išsūčiai užtikrinant **LGBTQIA+ asmenų, tautinių ir etninių grupių, migrantų** teises bei poreikis suprasti **daugialypės diskriminacijos** vaidmenį šių grupių atžvilgiu.

2

Europos žmogaus teisių teismo sprendimų Lietuvos atžvilgiu peržiūra, atkreipiant dėmesį į sprendimus, kurių Lietuva nėra įvykdžiusi.

22–30 psl.

Neįvykdyti EŽTT sprendimai indikuoja 4 pasikartojančias žmogaus teisių pažeidimų grupes:

- Orumą užtikrinančių **sąlygų įkalinimo įstaigose** sudarymas;
- **LGBTQIA+ asmenų lygiateisiškumo** užtikrinimas;
- Neteisėtų ar savavališkų **statybų** atvejų sprendimų ir **nuosavybės teisių** atkūrimo procesai;
- **Religijos, minties ir sąžinės laisvės** užtikrinimas.

3

Lietuva Europos Sąjungos žmogaus teisių stebėsenos mechanizmų – **ES pagrindinių teisių chartijos ir ES Pagrindinių teisių agentūros** – ataskaitose.

31–38 psl.

Lyginant Europos Sąjungos stebėsenos institucijų išvadas dėl žmogaus teisių situacijos ES bei įžvalgas apie Lietuvos situaciją tose pačiose kategorijose, dėmesio reikalauja šios sritys:

- **Žmogaus teisių vaidmuo skaitmenizėjančioje Lietuvoje;**
- **Pilietinės visuomenės įgalinimas;**
- **Etninės ir rasinės diskriminacijos** bei **homofobijos** slopinimas siekiant stiprinti **romų, migrantų** bei **LGBTQIA+ asmenų** integraciją į visuomenę;
- Veiksmingų **teisinės gynybos priemonių poreikis.**

4

Nacionalinių kontrolierių įstaigų gaunamų kreipimūsi dėl žmogaus teisių pažeidimų statistikos ir teminio pasiskirstymo analizė.

39–45 psl.

2022 m. kontrolierių įstaigos daugiausiai pažeidimų nustatė ir rekomendacijų pateikė dėl:

- Diskriminacijos **lyties, negalios** ir **amžiaus** pagrindu;
- **Įkalinimų** ir **nuteistųjų** teisių užtikrinimo;
- **Vaiko teisių** pažeidimų;
- Teisės į **asmens duomenų apsaugą** bei **garbės** ir **orumo** pažeidimų.

Projekto eiga ir tikslai

Projekto tikslas. Projekto „Lietuvos žmogaus teisių sistemos žemėlapis“ tikslas – drauge su suinteresuotomis šalimis sudaryti Lietuvos žmogaus teisių lauko, atsakomybių ir funkcijų schemą, kuri leistų lengviau suprasti žmogaus teisių užtikrinimo sistemą, identifikuoti jos spragas ir nurodyti galimas tobulėjimo kryptis.

Pirminė žmogaus teisių sistemos apžvalga. Pirmajame projekto etape buvo įvardinti pagrindiniai Lietuvos žmogaus teisių sistemos veikėjai, nustatyti jų vaidmenys bei atlikta jos dalyvių – joje dirbančių asmenų – Lietuvos žmogaus teisių užtikrinimo sistemos vertinimo analizė. Šio etapo rezultatas – susistemintos iššūkių grupės, kurios leidžia įvardinti priežastis, kodėl žmogaus teisių srities užtikrinimas ir vystymasis valstybinių institucijų, nepriklausomų įstaigų ir nevyriausybinių organizacijų sistemoje nėra toks efektyvus, koks galėtų būti. Pirminę žmogaus teisių sistemos apžvalgą galite rasti [čia](#).

Tarptautinių ir nacionalinių rekomendacijų analizės tikslas. Šios analizės tikslas – apibendrinti tarptautinių ir nacionalinių žmogaus teisių stebėsenos mechanizmų rekomendacijas Lietuvai ir, remiantis jomis, išskirti sritis, kurios kelia didžiausius iššūkius Lietuvos žmogaus teisių užtikrinimo sistemai.

Planuojami projekto etapai. Tolimesniuose projekto etapuose numatoma:

- susipažinti su užsienio šalių praktikomis sprendžiant žmogaus teisių iššūkius;
- parengti Lietuvos žmogaus teisių sistemos žemėlapi.

Metodologija

Skirtingoms analizės dalims taikome skirtingus metodus tarptautinėms ir nacionalinėms rekomendacijoms suprasti ir apibendrinti. Metodai parinkti pagal visų šiame projekto etape aptartų žmogaus teisių stebėjimo mechanizmų specifikacijas.

1. Jungtinių Tautų visuotinės periodinės peržiūros rekomendacijų analizė:

- **Kiekybinis:** surenkant informaciją apie rekomendacijas, pateiktas Lietuvai kiekviename iš visuotinės periodinės peržiūros ciklų, sukategorizuojant rekomendacijas pagal pažeidžiamas grupes bei žmogaus teisių problematiką, stebint tendencijas dėl rekomendacijų dažnumo konkrečioms žmogaus teisių sritims bei išreiškiant tai skaitiniu pavidalu.
- **Kokybinis:** analizuojant rekomendacijas, apjungiant informaciją ir atkreipiant dėmesį ne tik į jų pasikartojimo konkrečioms žmogaus teisių sritims dažnumą, bet ir įvertinant sąsajas tarp rekomendacijų tiek tame pačiame cikle, tiek ciklų sekoje. Šios analizės rezultatų išraiška žodinė.
- **Sintezės:** peržvelgus trijų rekomendacijų ciklus, buvo būtina pažiūrėti ne tik į tai, kaip rekomendacijų tendencijos keičiasi, bet ir integruoti supratimą, kad žmogaus teisių sritys persikloja, yra priklausomos viena nuo kitos. Paskutiniame žingsnyje įvardintos dėmesio reikalaujančios žmogaus teisių sritys ir jų sąsajos su kitomis sritimis.

VPP ciklų rekomendacijų teminė analizė įgyvendinama naudojantis oficialaus Jungtinių Tautų Žmogaus teisių tarybos internetinio puslapio informacija ir visų trijų ciklų dokumentais, sudarančiais Lietuvos žmogaus teisių situacijos visuotinę periodinę peržiūrą: nacionalinėmis ataskaitomis, JT informacijos apžvalgomis, suinteresuotųjų šalių informacija ir JT VPP darbo grupės paskelbtomis ataskaitomis.

2. Europos Žmogaus Teisių Teismo sprendimų Lietuvos atžvilgiu analizė:

- **Kiekybinė apžvalga:** apžvelgiama EŽTT sprendimų Lietuvos atžvilgiu statistika (pažeidimų skaičius, dažniausiai pažeidžiami straipsniai).
- **Neįvykdytų sprendimų kokybinė analizė:** neįvykdyti sprendimai apibendrinami ir sugrupuojami pagal žmogaus teisių temą ar pažeidžiamą grupę, apžvelgiamos sprendimų neįgyvendinimo priežastys.

Skyrius parengtas remiantis informacija EŽTT duomenų apie bylas sistemoje HUDOC (hudoc.echr.coe.int) ir HUDOC EXEC (hudoc.exec.coe.int), Vyriausybės atstovo EŽTT ataskaitomis bei informacija pateikta jo internetiniame puslapyje ir kitais šaltiniais.

Vyriausybės atstovo EŽTT 2022 m. veiklos ataskaita nėra viešai prieinama, todėl nuoroda į ją nėra pateikta.

3. Metinių ES Pagrindinių teisių chartijos taikymo ataskaitų bei ES Pagrindinių teisių agentūros ataskaitos apie pagrindinių teisių būklę analizė:

- **Dokumentų peržiūra:** į abiejų ataskaitų mechanizmus patenka kiti dokumentai, kuriais remiantis ruošiamos pagrindinės metinės ataskaitos. Vykdyta viešai prieinamų dokumentų ir ataskaitų apie Lietuvą peržiūra.
- **Informacijos kontekstualizavimas:** šioje peržiūroje žmogaus teisių temos, kurių atžvilgiu vertinama Lietuvos žmogaus teisių situacija, parenkamos iš metinių ataskaitų, kurios pristato bendrą Europos vaizdą, tad Lietuva vertinama Europos kontekste.

Analizė atlikta remiantis ES pagrindinių teisių chartijos 2021 m. ir 2022 m. ataskaitomis, PTA 2023m. Pagrindinių teisių ataskaita, PTA FRANET Lietuvos ataskaita, kitomis teminėmis PTA ataskaitomis, LR teisės aktais, ministerijų veiklos informacija ir kt.

4. Kontrolierių įstaigų veiklos rezultatų analizė:

- **Kokybinė dokumentų analizė:** analizuojant nacionalinių kontrolierių įstaigų veiklos ataskaitas apibendrinama šių įstaigų gautų skundų, nustatytų pažeidimų ir pateiktų rekomendacijų statistika, atkreipiant dėmesį į teminį kreipimąsi pasiskirstymą (t.y. dėl kokios teisės ar kurios pažeidžiamos grupės teisių asmenys kreipiasi į kontrolierių įstaigas).

Skyrius parengtas remiantis kontrolierių įstaigų (Seimo kontrolierių įstaigos, Lygių galimybių kontrolieriaus tarnybos, Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaigos, Žurnalistų etikos inspektoriaus tarnybos) 2022 m. veiklos ataskaitomis ir informacija pateikta šių institucijų internetiniuose puslapiuose.

Jungtinių Tautų visuotinės periodinės peržiūros rekomendacijos Lietuvai

Šis skyrius skirtas Jungtinių Tautų visuotinės periodinės peržiūros (VPP) ciklą analizei. Pagrindinės temos, kurios išryškėjo peržvelgus trijų VPP ciklą rekomendacijas Lietuvai yra šios:

- Moterų teisės (dalyvavimas politikoje, lyderystė, sveikatos apsauga, reprodukcinės teisės, seksualinio išnaudojimo ir smurto artimoje aplinkoje prevencija, diskriminacijos lyties pagrindu pažabojimas);
- Vaiko teisės (smurtas artimoje aplinkoje, migrantų vaikų teisės);
- Lygiateisiškumas ir nediskriminavimas (Romų etninė grupė, migrantai, pabėgėliai, prieglobsčio prašytojai, asmenys su negalia ir LGBTQIA+ asmenys);
- Neapykantos kalba ir nusikaltimai (žmogaus teisių gynėjai, LGBTQIA+ asmenys, migrantai, tautinės, etninės ir religinės mažumos);
- Daugialypė diskriminacija (moters romės, pagyvenę asmenys ant skurdo ribos);
- Prekyba žmonėmis;
- Asmenų laisvės atėmimo vietose teisės;
- Teisinės sistemos stiprinimas, visuomenės švietimas, pagalba nusižengimų prieš žmogaus teises aukoms.

Visuotinės periodinės peržiūros mechanizmas

Visuotinė periodinė peržiūra yra unikalus Žmogaus teisių tarybos mechanizmas, leidžiantis kiekvienai JT narei kas 4,5 metų atlikti vertinamos šalies peržiūrą žmogaus teisių srityje. Todėl dalyvaudama visuotinėje periodinėje peržiūroje kiekviena šalis narė turi galimybę:

1. pateikti informaciją Jungtinėms Tautoms apie veiksmus, kurių ji ėmėsi, kad pagerintų žmogaus teisių padėtį šalyje bei įveiktų iššūkius, susijusius su žmogaus teisių užtikrinimu;
2. gauti rekomendacijas, sudarytas iš suinteresuotųjų šalių pastebėjimų ir pranešimų bei JT narių įžvalgų siekiant nepertraukiamo žmogaus teisių situacijos kiekvienoje šalyje narėje gerinimo.

Visuotinės periodinės peržiūros priemonė buvo sukurta steigiant JT Žmogaus teisių tarybą 2006 metais pagal JT Generalinės Asamblėjos 60/251 rezoliuciją. JT Žmogaus teisių taryba yra tarpvyriausybiniis aparatas Jungtinių Tautų viduje. Ji atsakinga už žmogaus teisių pasaulyje skatinimo ir apsaugos stiprinimą. Tarybą sudaro 47 valstybės narės, kurios yra išrenkamos pagal JT Generalinės Asamblėjos narių daugumą 3 metams.

2022 m. Lietuva pirmą kartą tapo JT Žmogaus teisių tarybos pilnateise nare. Visuotinėje periodinėje peržiūroje dalyvauja visos 193 valstybės narės.

4,5 metų trunkančio peržiūros ciklo metu kasmet peržiūrima dalis valstybių. Pavyzdžiui, pirmojo ciklo metu, kasmet buvo peržiūrima po 48 valstybes, antrojo – po 42. Peržiūras atlieka VPP darbo grupė, kurią sudaro 47 Tarybos nariai. Kiekviena JT valstybė narė gali įsitraukti į dialogą su peržiūrima valstybe. Peržiūra atliekama remiantis:

- a) peržiūrimos valstybės pateikta informacija (kuri dažnai teikiama „nacionalinės ataskaitos“ forma);
- b) specialiųjų procedūrų, žmogaus teisių konvencijų institucijų (pavyzdžiui, komitetų) ir kitų JT subjektų ataskaitomis;
- c) kitų suinteresuotųjų šalių (pavyzdžiui, nacionalinių žmogaus teisių institucijų ir nevyriausybinių organizacijų) informacija.

Lietuva visuotinėje periodinėje peržiūroje

Nuo VPP pradžios 2008 metais, visos 193 JT valstybės narės buvo peržiūrėtos tris kartus (trijuose peržiūros cikluose). Ketvirtasis peržiūros ciklas prasidėjo 2022 metų lapkritį.

Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimu JT žmogaus teisių tarybos vykdomos visuotinės periodinės peržiūros pranešimų rengimo priežiūra yra pavesta Lietuvos Respublikos Teisingumo ministerijai. Šiuo nutarimu pavesta sudaryti komisiją iš Kultūros ministerijos, Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos, Sveikatos apsaugos ministerijos, Švietimo, mokslo ir sporto ministerijos, Teisingumo ministerijos, Užsienio reikalų ministerijos, Vidaus reikalų ministerijos atstovų pirmininkaujant Teisingumo ministerijos atstovui. Komisijos sudėtis gali kisti: atsižvelgiant į gautų rekomendacijų turinį ir kompetencijų joms įgyvendinti poreikį, kai kurios ministerijos komisijoje nedalyvauja, o ją papildyti gali kitos.

Pirmajame visuotinės periodinės peržiūros cikle Lietuva gavo 119 rekomendacijų. Lietuva priėmė 43, pateikė informaciją, kad 52 jau buvo įgyvendintos arba yra įgyvendinamos, o 24 rekomendacijas atmetė, vieną iš jų atmetė iškart. Antrajame cikle Lietuva sulaukė 172 rekomendacijų, iš kurių pritarė 152. Trečiojo ciklo metu Lietuva gavo 232 rekomendacijas. Lietuva priėmė 214, o atmetė 18 rekomendacijų.

Pirmasis VPP ciklas

Kiekvieno iš trijų jau įvykusių VPP ciklų rekomendacijos Lietuvai šiame projekto etape buvo sugrupuotos pagal žmogaus teisių temų kategorijas. Skaitiniai duomenys apie rekomendacijas pateikti diagramų pavidalu, tų duomenų kokybinė apžvalga pateikta žodžiu.

Organizuojant duomenis iš visuotinės periodinės peržiūros, kategorijos buvo pasirinktos tokiu keliu:

1. Pagrindinėmis kategorijomis pasirinktos patikslintos nepalankioje padėtyje esančios grupės, išskirtos pirmajame projekto „Lietuvos žmogaus teisių sistemos žemėlapis“ etape: *moterys; vaikai; vyresnio amžiaus asmenys; LGBTQIA+ asmenys; asmenys su negalia; fizinių ir psichikos sunkumų turintys asmenys; asmenys laisvės atėmimo vietose; tautinės, etninės ir religinės grupės; pabėgėliai, prieglobsčio prašytojai ir migrantai.*

2. Papildančios kategorijos buvo pridedamos analizuojant VPP rekomendacijas. Kai rekomendacijos pagal jos turinį nepatenka į egzistuojančių kategorijų temas, pridedamos papildomos kategorijos, kurioms analizės eigoje gali būti priskiriamos ir kitos rekomendacijos.

3. Kategorijų skaičiui valdyti į kategorijų temas žiūrima plačiai. Pavyzdžiui, kategorijai *Švietimas ir ugdymas* priskiriamos rekomendacijos susijusios su teise į švietimą, tautinių mažumų kalbų prieinamumu švietimo sistemoje bei siūlančios stiprinti holokausto temos stiprinimą bendrojoje švietimo programoje.

4. Kategorijos įvardintos naudojant pozityvią žmogaus teisių apsaugos išraišką. Pavyzdžiui, ne *Prekyba žmonėmis*, o *Veiksmai prieš prekybą žmonėmis*.

5. Sudarytas papildančių kategorijų sąrašas ir paaiškinimai:

- **Švietimas ir ugdymas.** Į šią kategoriją patenka rekomendacijos, skatinančios švietimo prieinamumą, tautinių mažumų kalbų mokyklų reformą, mokytojų profesinį švietimą ir kitas siauresnes temas, kaip pavyzdžiui, stiprinti egzistuojančias švietimo apie Holokaustą programas.
- **Žmogaus teisių srities vystymas.** Į šią kategoriją patenka rekomendacijos, susijusios su tarptautinio bendradarbiavimo žmogaus teisių srityje ir žmogaus teisių standartų nacionaliniame lygmenyje stiprinimu bei tarptautinių sutarčių ratifikavimu.
- **Socialinės paslaugos ir mokymai.** Ši kategorija apima informacijos ir pagalbos teikimą nusižengimų prieš žmogaus teises aukoms, paramą pažeidžiamoms grupėms ir mokymus su konkrečia žmogaus teisių tema dirbantiems profesionalams, pavyzdžiui, teisininkams ir gydytojams, dirbantiems su seksualinio smurto aukomis.
- **Neapykantos kalbos ir nusikaltimų prevencija.** Šiai kategorijai priskiriamos rekomendacijos dėl neapykantos kalbos ir neapykantos nusikaltimų. Įtraukiamos rekomendacijos dėl visuomenės švietimo šia tema, bei teisinių priemonių kūrimo su šiais žmogaus teisių pažeidimais kovoti.
- **Viešoji informacija ir saviraiškos laisvė.** Į kategoriją patenka žurnalistų švietimo, nepriklausomos žiniasklaidos, šmeižto dekriminalizavimo, visuomenės švietimo per viešąją informaciją bei nepilnamečių apsaugos nuo neigiamos informacijos klausimai.

- **Lygiateisiškumas ir nediskriminavimas.** Kategorijai priskiriamos rekomendacijos apie lygių teisių užtikrinimą skirtingoms visuomenės grupėms ar asmenims, švietimą lygių teisių temomis, diskriminavimo dėl skirtingų pagrindų (pavyzdžiui, rasės, lyties, amžiaus) pažabojimą.
- **Veiksmai prieš smurtą artimoje aplinkoje.** Į šią temą patenka smurtas artimoje aplinkoje (fizinis, psichologinis, seksualinis, ekonominis). Kategorija apima rekomendacijas užkirsti kelią smurtui prieš bet kokio amžiaus ar lyties asmenis (vyrus, moteris, vaikus, pagyvenusius asmenis) artimoje aplinkoje bei sąmoningumo didinimo šia tema klausimus.
- **Veiksmai prieš seksualinį smurtą ir išnaudojimą.** Kategorija apima prostituciją, seksualinę prievartą, išprievartavimo santuokos kontekste kriminalizavimą.
- **Veiksmai prieš prekybą žmonėmis.** Kategorija prekybos žmonėmis temą apima plačiai. Į šią kategoriją įeina tarptautinis žmonių gabenimas seksualiniam išnaudojimui, nereguliarių migrantų pervežimas, vaikų darbas, žmonių gabenimas nelegalaus darbo sistemai kurti ir palaikyti.
- **Šeimos santykiai ir aplinka.** Į šią kategoriją patenka rekomendacijos, kuriose minimi šeimos santykiai, įvardinamas poreikis užtikrinti palankią aplinką vaikams šeimos kontekste, diskutuojama tos pačios lyties asmenų šeima, skatinamas socialinių paslaugų prieinamumas dirbančių migrantų šeimos nariams Lietuvoje.
- **Teisingumas ir teisių gynimo priemonės.** Visos rekomendacijos, skatinančios tam tikrų žmogaus teisių sričių užtikrinimo pažangą per teisinio aparato tobulinimą bei jo prieinamumą buvo įtrauktos į šią kategoriją.
- **Darbas ir užimtumas.** Kategorijai priskiriamos rekomendacijos apie darbo sąlygas, socialines garantijas ir lygiateisiškumą darbo kontekste. Į kategoriją patenka ir pasiūlymai stiprinti įsitraukimo į darbo rinką galimybes konkrečiai pažeidžiamai grupei. Pavyzdžiui, moterims romėms ar pagyvenusiems asmenims.
- **Kankinimų prevencija.** Į kategoriją patenka klausimai dėl galimų tardymo programų santykyje su užsienio agentūromis bei kankinimų apibrėžimo ir prevencijos situacijose, kuriose apribota asmens laisvė.
- **Gyvenimo sąlygos.** Ši kategorija apima gyvenimo kokybės, šeimos gyvenimo kokybės, smurto prevencijos ir įvairių sunkumų turinčių asmenų prieigos prie paslaugų ir kultūros klausimus.
- **Priverstinio dingimo prevencija.** Rekomendacijos, kuriomis keliamas klausimas dėl tokių situacijų, kai valstybės iniciatyva sulaikomas arba įkalinamas asmuo, bet nesivadovaujama teisinio proceso standartais, prevencija.

6. Kategorijos šioje analizėje yra persiklojančios. Tai reiškia, kad viena rekomendacija gali būti priskiriama kelioms kategorijoms. Pavyzdžiui, rekomendacija dėl mokyklos aplinkos prieinamumo asmenims, turintiems negalią, buvo priskirta tiek Asmenų su negalia kategorijai, tiek Švietimo ir ugdymo kategorijai. Vadovaujantis tokiu principu gaunamas toks kategorijų „paveikslas“, kuriame rekomendacijų pasikartojimų skaičius atspindi kategorijos aktualumą nesumažindamas kitos kategorijos aktualumo.

Diagramoje pateikiamos pirmojo visuotinės periodinės peržiūros ciklo rekomendacijų tendencijos:

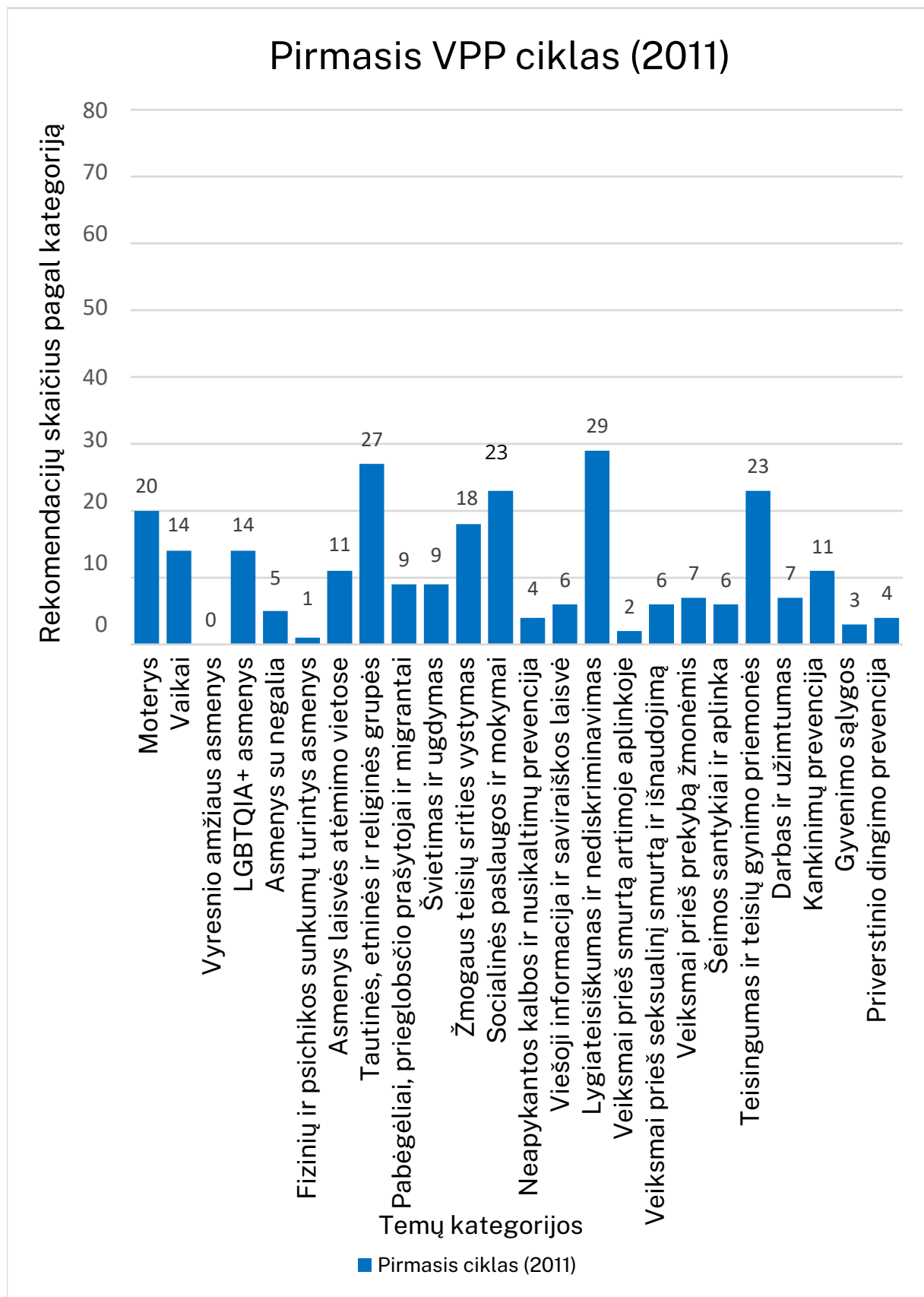

Diagrama parengta autorių, remiantis JT VPP 2011 m. duomenimis.

Įvertinus pirmajame visuotinės periodinės peržiūros cikle pateiktas rekomendacijas ir JT surinktą informaciją iš konkrečiomis žmogaus teisių sritimis besirūpinančių komitetų, šios žmogaus teisių sritys išskiriamos kaip probleminės:

1. Lietuva sulaukė didžiausio skaičiaus rekomendacijų **lygiateisiškumo ir nediskriminavimo, tautinių, etninių bei religinių grupių teisių užtikrinimo, teisingumo ir teisių gynimo priemonių** srityse. Lietuvai siūloma atkreipti dėmesį į diskriminacijos ir neapykantos kalbos prevenciją bei neapykantos nusikaltimų pažabojimą – ypač nukreiptą prieš pažeidžiamas grupes, pavyzdžiui, LGBTQIA+ asmenis ir tautines, etnines grupes. Rekomendacijose siūloma ieškoti sprendimų efektyvių teisinių priemonių, sąmoningumo didinimo programų ir pažeidžiamų asmenų apsaugos įgyvendinimui.

2. Proporcingai aukštas skaičius rekomendacijų buvo sulauktas ir **moterų teisių bei lyčių lygiateisiškumo** srityje. Pastebimas tendencingumas rekomendacijose akcentuoti seksualinį smurtą bei išnaudojimą. Lietuva skatinama įgyvendinti prevencines programas prieš smurtą prieš moteris bei pagerinti teisinį pagrindą moterų teisėms ginti. Patariama kurti sąmoningumo didinimo programas, suteikti teisinius įrankius moterims apsisaugoti nuo įvairių smurto ir diskriminavimo apraiškų, siekti keisti lyčių stereotipus.

3. Rekomendacijose didelio dėmesio sulaukė **asmenų laisvės atėmimo vietose teisių užtikrinimas bei kankinimų prevencija**. Ne viena JT šalis narė prašė Lietuvos atkreipti dėmesį į gyvenimo sąlygas įkalinimo įstaigose. Lietuvai buvo rekomenduojama būti skaidriai teikiant informaciją apie šalyje veikiančias tardymo programas.

4. **Vaiko teisių** srityje Lietuvai buvo siūloma stiprinti vaiko teisių įgyvendinimą bei visuomenės sąmoningumą apie tai, kokios teisės privalo būti užtikrintos vaikams Lietuvoje, skatinimo programas. Lietuvai buvo rekomenduojama imtis veiksmų apsaugoti vaikus nuo fizinio smurto siejant tai su **smurtu artimoje aplinkoje**, formuoti programas, kurios šviestų visuomenę apie vaiko teises ir užkirstų kelią smurto toleravimui.

5. Lietuvai buvo rekomenduojama vystyti žmogaus teisių sritį ir tarptautinį bendradarbiavimą joje ratifikuojant ir įgyvendinant tarptautines žmogaus teisių konvencijas, pavyzdžiui, **Tarptautinį pilietinių ir politinių teisių paktą** ir **Konvenciją prieš kankinimą ir kitokį žiaurų, nežmonišką ar žeminantį elgesį ar baudimą**.

6. Rekomendacijose buvo minima **žurnalistikos sritis bei saviraiškos laisvė**. Rekomendacijomis Lietuva buvo skatinama labiau užtikrinti saviraiškos laisvę bei viešosios informacijos (ir medijų) nepriklausomumą. Buvo siūloma stiprinti priemones žurnalistams apsaugoti nuo smurto ir bauginimo, vystyti medijų savireguliacijos mechanizmus šalyje ir stiprinti prieigą piliečiams pasiekti viešąją informaciją.

7. Lietuvai buvo rekomenduojama stiprinti **žmogaus teisių užtikrinimo stebėjimo mechanizmus**. Buvo siūloma įgalinti institucijų efektyvumą, stiprinti tarpinstitucinį bendradarbiavimą, bendradarbiavimą su kitomis suinteresuotomis šalimis bei pilietine visuomene. Lietuvai siūlyta stiprinti kontrolierių įstaigas bei sukurti nacionalinę žmogaus teisių instituciją, A lygiu atitinkančią Paryžiaus principus.

Antrasis VPP ciklas

Žemiau pateikta diagrama indikuoja, kokia žmogaus teisių problematika išryškėjo visuotinės periodinės peržiūros antrojo ciklo rekomendacijoje Lietuvai:

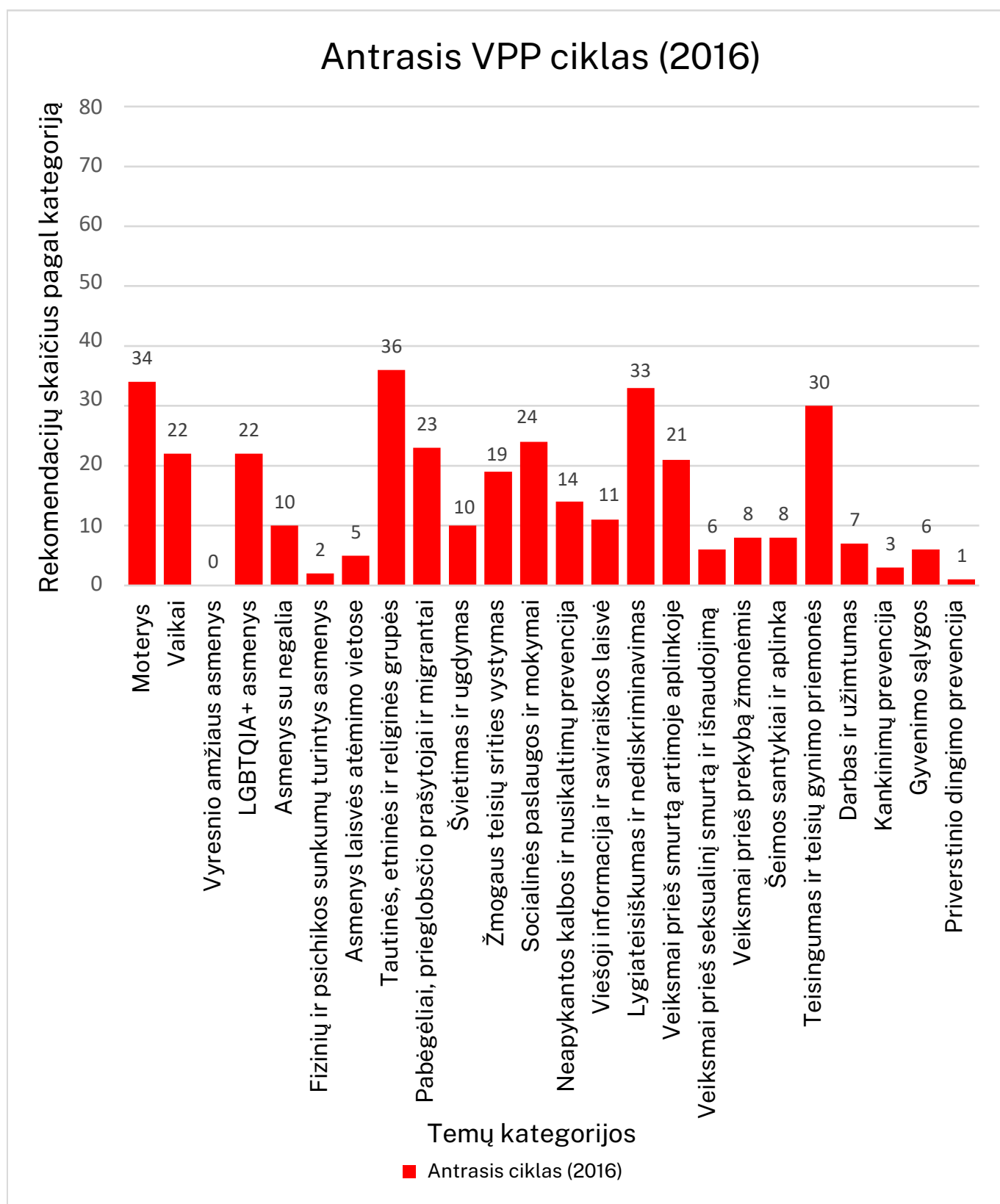

Diagrama parengta autorių, remiantis JT VPP 2016 m. duomenimis.

Antrajame visuotinės periodinės peržiūros cikle (2016) išskirtina šių žmogaus teisių sričių problematika:

1. Tautinių, etninių ir religinių grupių teisių apsauga ir lygiateisiškumo bei nediskriminavimo iššūkiai išlieko viena didžiausių problematikų rekomendacijose Lietuvai. Daug šalių rekomendavo Lietuvai didinti pastangas kovojant su diskriminacija. Akcentuojama diskriminacija tautinių mažumų – ypač Romų bendruomenių ir asmenų – atžvilgiu. JT narės pastebėjo, kad diskriminacija šalyje nukreipta ir į **LGBTQIA+ asmenis, žmones su negalia, migrantus, pabėgėlius ir prieglobsčio prašytojus**. Rekomendacijose išryškintas teisinių priemonių poreikis šiai diskriminacijai mažinti bei prieiga prie teisės ginti savo teises ir laisves.

2. Lietuvai siūloma ir toliau telkti pastangas ginti **moterų ir vaikų teisėms**. Smurtas lyties pagrindu vis dar dažnai minimas peržiūros rekomendacijose. Dažniau šioje peržiūroje moterų teisės kontekstualizuojamos darbo aplinkoje: siūloma imtis priemonių mažinti atskirčiai tarp vyrų ir moterų atlyginimų skirtumo, skatinti lyčių lygybę ir užtikrinti lygias galimybes moterims darbo vietoje. Lietuvai siūloma aktyviau kovoti su smurtu prieš vaikus, užtikrinant teisinę vaikų apsaugą bei paramos mechanizmą vaikams, nukentėjusiems nuo smurto.

3. **Žmogaus teisių sistemai vystyti** Lietuvai rekomenduojama stiprinti žmogaus teisių gynėjų apsaugą ir užtikrinti saugią ir laisvėmis pagrįstą aplinką jų veikloms. Keliose pasikartojančiose rekomendacijose Lietuvai siūloma inicijuoti tyrimus dėl išpuolių prieš aktyvistus. Siūloma stiprinti ir pilietinės visuomenės organizacijas.

4. Antrajame rekomendacijų cikle dėmesys **žurnalistų apsaugos ir nepriklausomų žiniasklaidos priemonių** klausimams augo. Lietuvai buvo rekomenduojama šalyje stiprinti žiniasklaidos pliuralizmą bei medijų nepriklausomumą, ieškoti būdų užtikrinti žiniasklaidos priklausomumo diversifikaciją. Akcentuotas ir būtinumas apsaugoti žurnalistus, dirbančius mažiau saugiomis sąlygomis.

5. Kiek mažiau paplitusi bet vis dar aktuali rekomendacijose buvo **įkalintųjų asmenų** gyvenimo sąlygų tematika. Pirma, buvo rekomenduojama peržvelgti ir suefektyvinti kriminalinės justicijos sistemą Lietuvoje. Antra, buvo rekomenduojama gerinti kalėjimų ir kitokio priverstinio sulaikymo sąlygas bei ieškoti veiksmingesnių priemonių integruoti buvusius sulaikytuosius į visuomenę. Trečia, kitose rekomendacijose akcentuotas poreikis užkirsti kelią neteisėtiems veiksams prieš sulaikytuosius, užtikrinti nepriklausomus tyrimus esant skundams bei garantuoti įtariamiesiems **teisę į teisingą teismą**.

Trečiasis VPP ciklas

Trečiajame visuotinės periodinės peržiūros cikle išryškėjusios rekomendacijų temų tendencijos parodytos diagramoje žemiau:

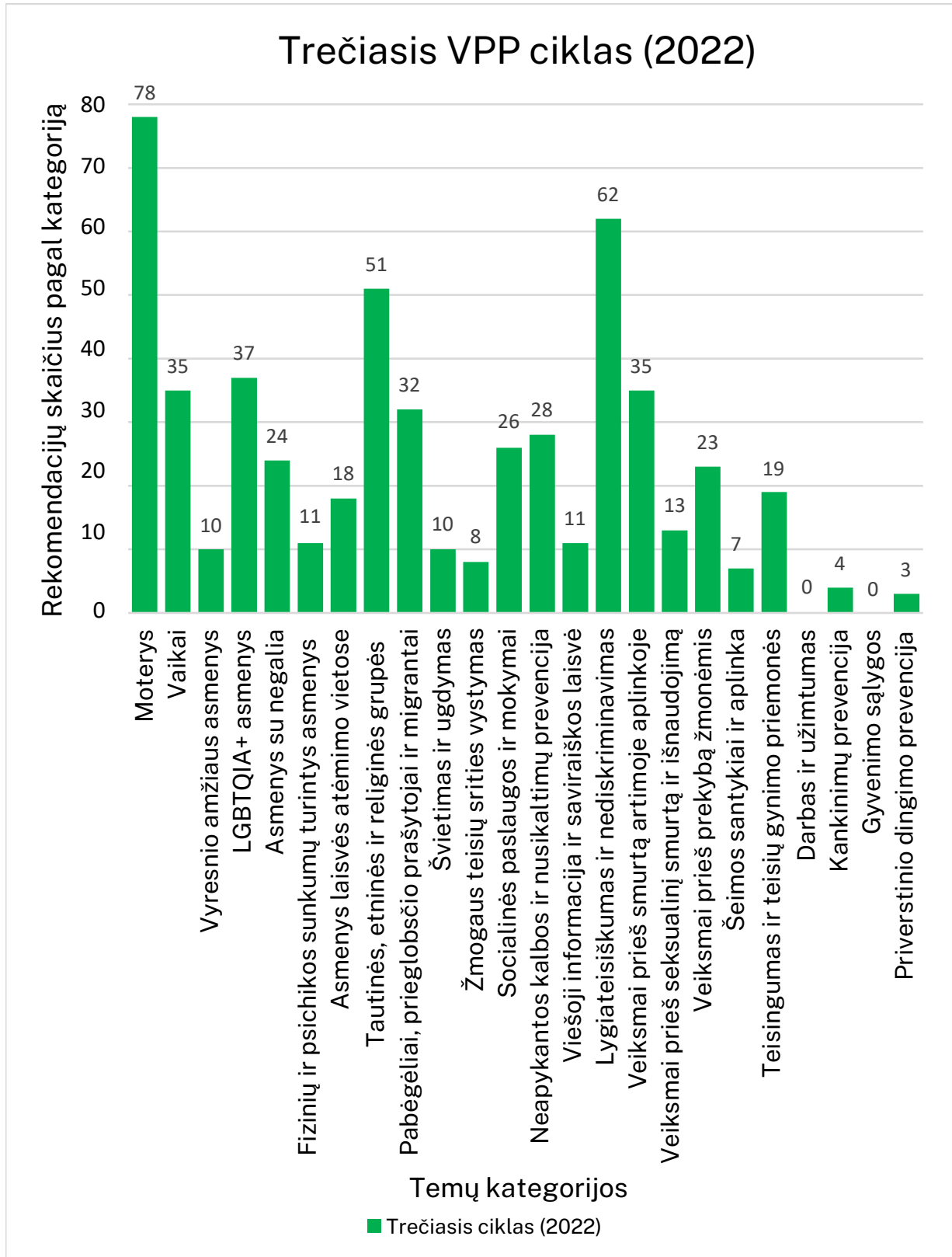

Diagrama parengta autorių, remiantis JT VPP 2022 m. duomenimis.

Trečiojo visuotinės periodinės peržiūros ciklo tendencijos:

1. Ryškiausia rekomendacijų tema – **smurtas prieš moteris**. Į šią temą patenka smurtas artimoje aplinkoje bei seksualinio pobūdžio smurtas (fizinis ir psichologinis). Lietuvai rekomenduojama stiprinti socialinių paslaugų programas darbu su smurto aukomis, organizuoti sąmoningumo skatinimo kampanijas bei mokymus teisę įgyvendinančioms institucijoms bei kitiems veikėjams kovos su smurtu prieš moteris kontekste. 5 šalys indikavo, kad Lietuva geriausia tai gali padaryti per **Stambulo konvencijos** ratifikavimą.
2. Lietuvai rekomenduojama aktyviau veikti kovoje su **ksemafobija, homofobija, rasizmu, seksizmu ir kitų formų netolerancija bei diskriminacija**. Šalys Lietuvai siūlo formuoti teisinę sistemą, kurioje būtų matomos efektyvios priemonės užtikrinti lygybei, nediskriminavimui ir visuomenės atvirumui visiems visuomenės nariams.
3. Rekomendacijose vis dar stipri **saviraiškos laisvės ir žiniasklaidos nepriklausomumo tema**. Šalys Lietuvai rekomenduoja stiprinti nepriklausomą žurnalistiką ir užtikrinti žiniasklaidos galimybę veikti laisvai, nepriklausomai ir atremti bandymus naudotis politine ir kitokia įtaka daryti poveikį šalies žiniasklaidai.
4. Rekomendacijose kartojasi kvietimas, stiprinti Lietuvos žmogaus teisių užtikrinimo sistemą stiprinant **žmogaus teisių gynėjų apsaugą**. Šalys skatina Lietuvą geriau užtikrinti žmogaus teisių gynėjų saugumą ir kuriant palankią aplinką jų saviraiškai. Šalys Lietuvą skatina užkirsti kelią bei tirti bauginimo, neapykantos kalbos ir išpuolių atvejus prieš žmogaus teisių gynėjus.
5. Lietuvai siūloma stiprinti **asmenų su negalia teisių užtikrinimą** bei informacijos apie jas sklaidą. Pasikartojančios rekomendacijos buvo gaunamos dėl įvairių paslaugų ir fizinių vietų prieinamumo, įtraukiojo švietimo, integracijos į visuomenę galimybių ir būdų.
6. Išaugo rekomendacijų skaičius **prekybos žmonėmis** temoje. Lietuvai siūloma užimti aktyvesnę poziciją kovojant su prekyba žmonėmis. Šalys, teikusios šią rekomendaciją, siūlė kurti sistemą, kuri garantuotų sustiprintą apsaugą prekybos žmonėmis aukoms, glausčiau bendradarbiauti su pilietinės visuomenės organizacijomis bei stiprinti teisinę sistemą, kurioje prekyautojai žmonėmis susidurtų su adekvačiomis pasekmėmis, o aukos – su visapusiška pagalba.

Trijų VPP ciklų palyginimas

Tolesniuose puslapiuose trijų VPP ciklų bendroje diagramoje ir duomenų palyginimo lentelėje pateikiamos VPP rekomendacijose išryškėjusios žmogaus teisių temų skaitinės reikšmės:

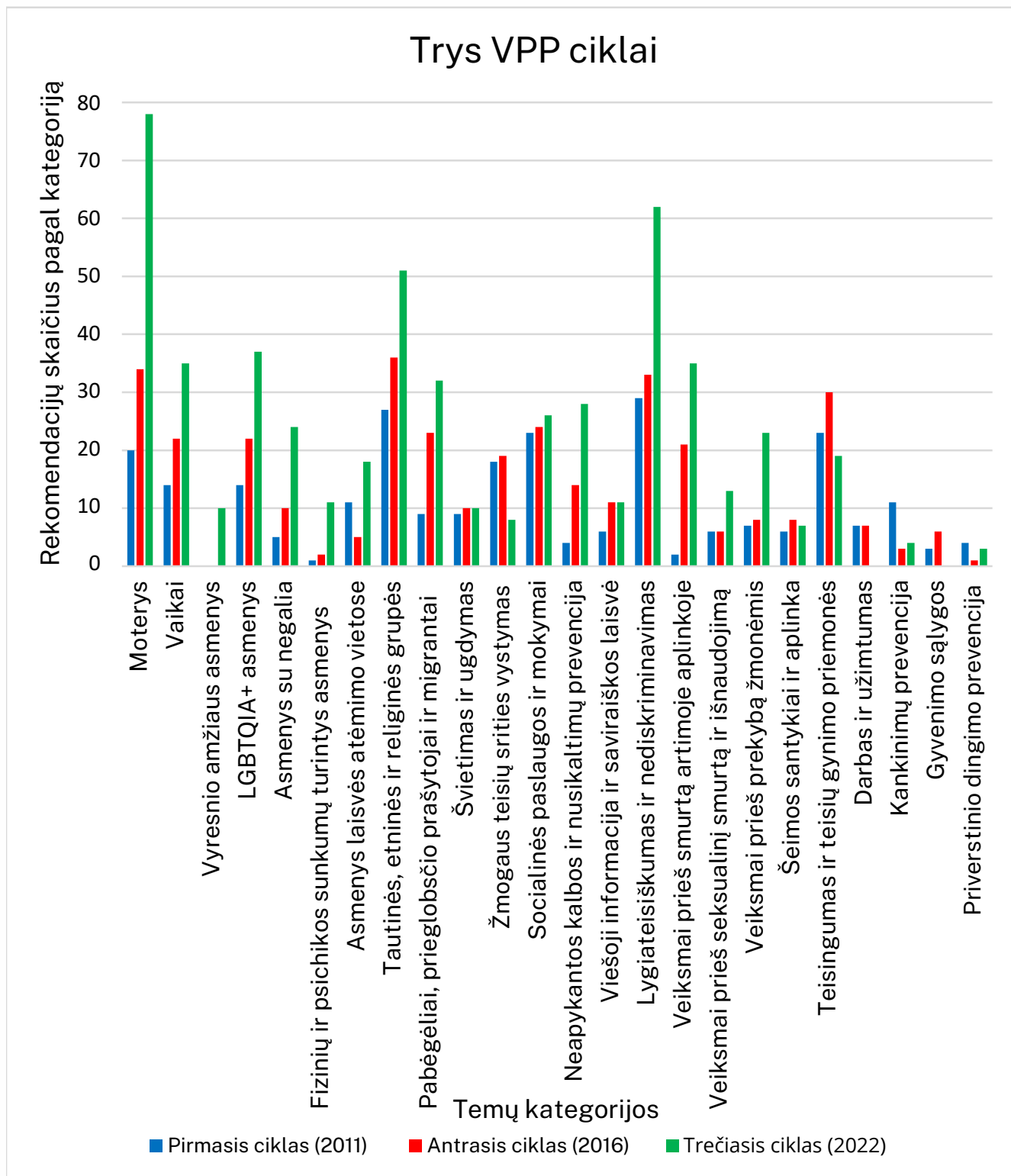

Diagrama parengta autorių, remiantis JT VPP 2011 m., 2016 m., 2022 m. duomenimis.

Trys VPP ciklai

	I ciklas	II ciklas	III ciklas
Moterys	20	34	78
Vaikai	14	22	35
Vyresnio amžiaus asmenys	0	0	10
LGBTQIA+ asmenys	14	22	37
Asmenys su negalia	5	10	24
Fizinių ir psichikos sunkumų turintys asmenys	1	2	11
Asmenys laisvės atėmimo vietose	11	5	18
Tautinės, etninės ir religinės grupės	27	36	51
Pabėgėliai, prieglobsčio prašytojai, migrantai	9	23	32
Švietimas ir ugdymas	9	10	10
Žmogaus teisių srities vystymas	18	19	8
Socialinės paslaugos ir mokymai	23	24	26
Neapykantos kalbos ir nusikaltimų prevencija	4	14	28
Viešoji informacija ir saviraiškos laisvė	6	11	11
Lygiateisiškumas ir nediskriminavimas	29	33	62
Veiksmai prieš smurtą artimoje aplinkoje	2	21	35
Veiksmai prieš seksualinį smurtą ir išnaudojimą	6	6	13
Veiksmai prieš prekybą žmonėmis	7	8	23
Šeimos santykiai ir aplinka	6	8	7
Teisingumas ir teisių gynimo priemonės	23	30	19
Darbas ir užimtumas	7	7	0
Kankinimų prevencija	11	3	4
Gyvenimo sąlygos	3	6	0
Priverstinio dingimo prevencija	4	1	3

Lentelė parengta autorių, remiantis JT VPP 2011 m., 2016 m., 2022 m. duomenimis.

Įvertinus ir palyginus kiekybinius duomenis iš trijų JT VPP ciklų bei atlikus kokybinę žmogaus teisių temų šiuose cikluose analizę gautos šios tendencijų apibendrinamosios išvados Lietuvai:

1. Visų trijų VPP ciklų rekomendacijose vyrauja ryški tendencija skatinti Lietuvą didinti pastangas **moterų teisių** užtikrinimui įgyvendinti, ypač smurtui prieš moteris įveikti. **Smurto prieš moteris** tema persipina su **smurto artimoje aplinkoje** tematikos stiprėjimu, o tuo pačiu – su **smurto prieš vaikus** temos ryškėjimu:

- Sulig kiekvienu ciklu pildomas moterų teisių potemių sąrašas. Siūloma ieškoti priemonių skatinti moteris aktyviau dalyvauti **sprendimų priėmimo ir politikoje**, pritraukti moteris į **lyderystės** pozicijas darbo aplinkoje.
- Dėmesys atkreiptas į temos persiklojimą su **lygiateisiškumo, lygybės ir nediskriminavimo tema**. Ši tematika atspindi besitęsiantį Lietuvos bandymą eliminuoti moterų ir vyrų atlyginimų atotrūkį, karjeros vystymo galimybių neatitikimus bei bendrą **diskriminavimą pagal lytį** darbo rinkoje. Su šiais iššūkiais dorotis Lietuvai nuosekliai rekomenduojama ratifikuoti Stambulo konvenciją.
- Visuose trijuose cikluose pastebimas siūlymas skatinti prieigą prie **sveikatos apsaugos bei reprodukcinų teisių užtikrinimo**, ypač seksualinės sveikatos ir psichikos gerovės. Ši tendencija indikuoja poreikį užtikrinti moterų teisę į sveikatos apsaugą bei tinkamą ir kokybišką sveikatos paslaugų pritaikymą.

2. **Lygiateisiškumo ir nediskriminavimo** srityje labiausiai išryškėja teisiniai ir politinės strategijos klausimai. Šiuo atžvilgiu lygiateisiškumo ir nediskriminavimo tema persidengia su **teisingumo ir teisinės gynybos priemonėmis užtikrinant kovą su diskriminacija** skirtingais pagrindais, pavyzdžiui, **rasės, etninės kilmės, religijos, lyties, seksualinės orientacijos, negalios ir amžiaus**. Lygiateisiškumo ir nediskriminavimo temos augančio rekomendacijų skaičiaus tendencijos koreliuoja su šiomis sritimis:

- **Neapykantos kalba ir nusikaltimai**, kurie yra nukreipti prieš **pažeidžiamas grupes** bei **žmogaus teisių gynėjus** šalyje. Šioje srityje rekomendacijomis skatinamas socialinių programų ir mokymų sistemoje esančių teisinės sistemos ir kitų susijusių sričių darbuotojams. Neapykantos kalba ir nusikaltimai rekomendacijose buvo labiausiai siejami su **romų** tautine grupe, **migrantais** ir **LGBTQIA+ asmenimis**.
- Rekomendacijose kalbant apie nediskriminavimą labiausiai išryškėjo **LGBTQIA+ tikslinė grupė**. Siūloma efektyviau ginti LGBTQIA+ asmenų teises, pripažinti tos pačios lyties asmenų **civilinę partnerystę, tobulinti įstatymus prieš įvairias diskriminavimo formas** bei stiprinti **visuomenės sąmoningumą** kovojant su stigmomis ir negatyviais stereotipais šios grupės atžvilgiu.
- Lietuvos atžvilgiu trijuose cikluose akivaizdžiai stiprėjo rekomendacijų tendencija kurti efektyvesnę ir sąžiningesnę **prieglobsčio prašymų** teikimo, peržiūrėjimo ir priėmimo sistemą, gerinti priverstinio sulaikymo sąlygas **prieglobsčio prašytojams**, laukiantiems sprendimo, skatinti socialinę integraciją bei mažinti **rasizmą, ksenofobiją** šalyje įgyvendinant etiškas visuomenės švietimo programas ir užtikrinant **teisines gynybos priemones asmenims, patiriantiems diskriminaciją**.
- **Moterys romės, LGBTQIA+ asmenys su negalia, vyresnio amžiaus žmonės atsidūrę ant skurdo ribos** patenka į rizikos grupę patirti diskriminaciją dėl daugiau nei vieno diskriminacijos pagrindo (daugialypė diskriminacija).

3. Kai kurios žmogaus teisių temos stebint tris VPP rekomendacijų ciklus ypač išryškėjo trečiajame cikle, nors iš kitų ciklų galėjo susidaryti įspūdis, kad konkrečios problematikos šalyje nėra arba kad su ja efektyviai dorojamasi. Kai kuriais atvejais nauja žmogaus teisių tema rekomendacijose gali reikšti bendrą **žmogaus teisių srities evoliuciją** – valią diskusijoms apie žmogaus teisių užtikrinimą perkelti į gilesnius visuomenės lygmenis. Pavyzdžiui:

- Nors tiek rekomendacijoms vaiko teisių srityje, tiek jų įgyvendinimui Lietuvoje pirmuose dviejuose cikluose buvo skiriamas didelis dėmesys, trečiajame VPP į **vaiko teises** buvo žvelgiama iš **smurto artimoje aplinkoje** perspektyvos. Buvo išryškinta **fizinių bausmių** prieš vaikus taikymo tema. Naujos perspektyvos žiūrėti į vaiko teisių apsaugą pareikalavo ir **nelydimų nepilnamečių tema migracijos kontekste**.
- Imta daugiau minėti **įkalintųjų ir priverstinai sulaikytų asmenų** teisės. Teiktas didelis skaičius rekomendacijų pagerinti **kalėjimų sąlygas**, nuteistiems asmenims užtikrinti **teisę į orumą**, sukurti **efektyvų mechanizmą** teikti skundams bei stebėti įkalintųjų asmenų teisių užtikrinimo situaciją sulaikymo vietose.
- Trečiajame VPP cikle išaugo dėmesys **prekybai žmonėmis**. Nemažas skaičius šalių Lietuvai rekomendavo **stiprinti teises priemones** kovoti su prekyba žmonėmis stiprinant **regioninį ir tarptautinį bendradarbiavimą**, skatino diegti aukų atpažinimo ir apsaugos mechanizmus bei aukų, ypač **nepalankiose sąlygose esančių grupių** (moterų, vaikų, prieglobsčio prašytojų ir migrantų) paramos programas, įskaitant medicininės paslaugas, teisinę pagalbą, laikino gyvenimo šalyje leidimus ir prieigą prie teisingumo.
- Tarp trečiojo ciklo rekomendacijų, keliose iš jų pasirodė siūlymas stiprinti **socialinės apsaugos sistemą**, kad būtų užtikrintos **vyresnio amžiaus asmenų** teisės, atsirado tema apie **asmenis, kurie turi fizinių ir psichikos sunkumų**, bet nėra priskiriami asmenų su negalia grupei. Rekomendacijose paminimas **branduolinės saugos** užtikrinimo poreikis, kova su **klimato kaita** bei **smurto prevencija politinių konfliktų situacijose**.

Europos Žmogaus Teisių Teismo sprendimai Lietuvos atžvilgiu

Šiame skyriuje apžvelgiami Europos Žmogaus Teisių Teismo (EŽTT) sprendimai Lietuvos atžvilgiu nuo 2000 metų.

Peticijų prieš Lietuvą, EŽTT sprendimų ir nustatytų pažeidimų statistika 2021-23 m.:

Peticijų grupės Metai	Prieš Lietuvą pateiktos petacijos	Dėl netinkamai užpildyto formuliario atmestos petacijos	Atmestos kaip nepriimtinos arba iš bylų sąrašo išbrauktos petacijos*	Priimta sprendimų	Sprendimai, kuriuose nustatyti pažeidimai
2021	453	11	396	10	8
2022	431	22	307	14 (dėl 23 petacijų)	9 (dėl 18 petacijų)
2023	364	19	428	13 (dėl 15 petacijų)	5 (dėl 6 petacijų)

Lentelė parengta autorių, remiantis EŽTT HUDOC ir Vyriausybės atstovo EŽTT 2021 ir 2022 m. veiklos ataskaitų duomenimis ir 2023 m. statistiniais duomenimis.

*Šioje skiltyje skaičiuojamos visos tais metais metais EŽTT atmestos ar išbrauktos petacijos, nepriklausomai nuo petacijos pateikimo metų, dėl to tam tikrais metais atmestų petacijų skaičius gali viršyti tąmet pateiktų skaičių. Ši skiltis taip pat apima ir petijas išbrauktas dėl taikaus susitarimo.

Daugiausiai dėmesio skiriama sprendimams, kurių Lietuva nėra įvykdžiusi.

Identifikuojamos 4 pagrindinės tokių sprendimų grupės:

- Bylos dėl **orumą žeminančių įkalinimo sąlygų**;
- Bylos susijusios su **LGBTQIA+ lygiateisiškumu**;
- Bylos dėl **neteisetų ar savavališkų statybų ir nuosavybės teisių atkūrimo**;
- Bylos susijusios su **religijos, minties ir sąžinės laisvės užtikrinimu**.

Europos žmogaus teisių teismas (EŽTT) yra tarptautinis teismas, nagrinėjantis pareiškimus dėl pilietinių ir politinių teisių pažeidimų pagal **Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių konvenciją** (toliau - Konvencija). Lietuva šią konvenciją ratifikavo 1995 metais. EŽTT yra Europos Tarybos teisminė institucija.

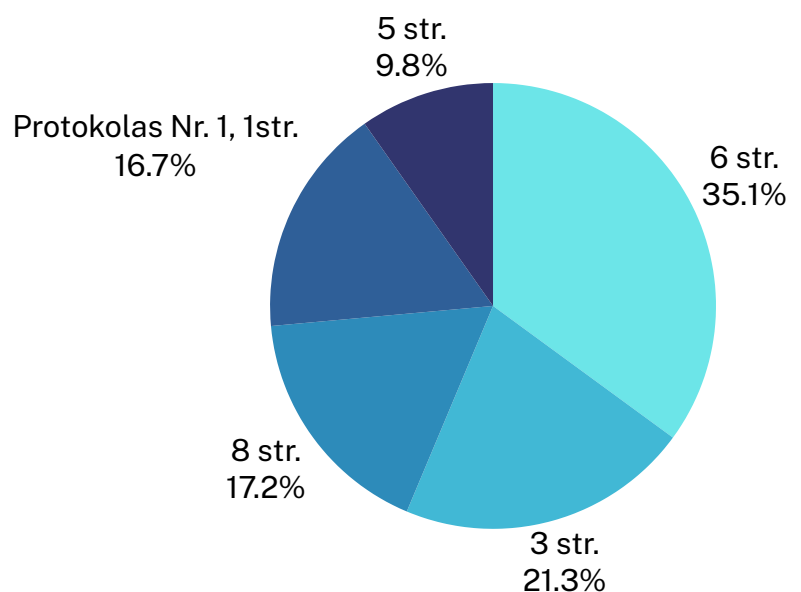
Į EŽTT gali kreiptis fiziniai ar juridiniai asmenys ir asmenų grupės patyrusios žmogaus teisių pažeidimą ir išnaudojusios visas teisinės gynybos priemones valstybėje, kuri pažeidė asmens teises, įskaitant galutinės instancijos teismus. Pateikti peticiją EŽTT galima praėjus ne ilgiau nei 4 mėnesiams nuo teismo galutinio sprendimo, įrodančio, kad visos teisinės gynybos priemonės buvo išnaudotos. Skundas privalo būti susijęs su Konvencijoje ar jos protokoluose numatytų teisių pažeidimais ir pateiktas prieš valstybę, kuri yra ratifikavusi Konvenciją. Detaliau kreipimosi tvarka aprašyta EŽTT leidinyje „**Mano peticija EŽTT**“. Valstybės taip pat gali kreiptis į šį Teismą pateikdamos pareiškimą prieš kitą valstybę, ratifikavusią Konvenciją.

Teismą sudaro 46 teisėjai, po vieną iš kiekvienos Europos Tarybos valstybės-narės. Teisėjus renka Europos Tarybos Parlamentinė Asamblėja iš trijų šalies pateiktų kandidatų devynerių metų kadencijai. Bylas Teisme gali nagrinėti vienas teisėjas, teisėjų komitetas (3 teisėjai), kolegija (7 teisėjai) arba Didžioji kolegija, kurią sudaro 17 teisėjų. Didžioji kolegija svarsto bylas, kurios kelia rimtų klausimų dėl Konvencijos interpretavimo ar taikymo ir sprendžia ypatingos svarbos teisines problemas.

Lietuvos pažeidimai

EŽTT duomenimis HUDOC sistemoje, nuo 2000 m. daugiausia pažeidimų bylose prieš Lietuvą nustatyta dėl šių Konvencijos straipsnių:

- 6 str., teisė į teisingą bylos nagrinėjimą – 61 sprendimas;
- 3 str., kankinimo uždraudimas – 37 sprendimai;
- 8 str., teisė į privataus ir šeimos gyvenimo gerbimą – 30 sprendimų;
- Protokolas Nr. 1, 1 str., nuosavybės apsauga – 29 sprendimai;
- 5 str., teisė į laisvę ir saugumą – 17 sprendimų.

EŽTT nustatytų Lietuvos pažeidimų pasiskirstymas pagal Konvencijos straipsnius.
Diagrama parengta autorių, remiantis EŽTT HUDOC duomenimis.

Vyriausybės atstovo EŽTT duomenimis, 2023 m. Teismui buvo pateiktos 364 naujos peticijos prieš Lietuvą, 22 iš jų buvo atmestos administracine tvarka (dėl netinkamo formuliario užpildymo). 428 peticijos (įskaitant ir ankstesniais metais pateiktas peticijas) buvo atmestos kaip nepriimtinos arba išbrauktos iš bylų sąrašo. EŽTT priėmė 13 sprendimų, 5 iš jų nustatė Konvencijos pažeidimą/-us.

Straipsnis, kurio pažeidimas buvo nustatytas konkrečioje byloje ne visuomet tiksliai atspindi žmogaus teisių problemą, kuri buvo sprendžiama toje byloje.

Pavyzdžiui, Macatės prieš Lietuvą byloje nustatytas saviraiškos laisvės pažeidimas, tačiau jos turinys artimai susijęs ir su LGBTQIA+ bendruomenės lygiateisiškumu. Šioje byloje nagrinėta N. Macatės knyga vaikams, kurioje buvo dvi pasakos apie tos pačios lyties asmenų romantinius santykius. Ji buvo išimta iš prekybos argumentuojant, kad toks turinys pažeidė LR Nepilnamečių apsaugos nuo neigiamo viešosios informacijos poveikio įstatymo 4 str. 2 (16) dalį. Šioje įstatymo nuostatoje numatoma, kad informacija, „kuria niekinamos šeimos vertybės, skatinama kitokia, negu Lietuvos Respublikos Konstitucijoje ir Lietuvos Respublikos civiliniame kodekse įtvirtinta, santuokos sudarymo ir šeimos kūrimo samprata“ yra „viešoji informacija, kuri gali būti žalinga nepilnamečių psichinei ar fizinei sveikatai, fiziniam, protiniam, dvasiniam ar doroviniam vystymuisi“. EŽTT įvertino, kad knygos platinimo laikinas sustabdymas ir knygos žymėjimas įspėjamuoju užrašu dėl galimo neigiamo poveikio vaikams iki 14 metų nederą su Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių konvencijoje įtvirtintu saviraiškos laisvės principu. Tad nustatytas Konvencijos 10 straipsnio pažeidimas nepilnai atspindi bylos esmę ir sąsajas su LGBTQIA+ bendruomenės lygiateisiškumu.

Sprendimų vykdymas

Pagal Konvencijos 46 straipsnį, Konvenciją pasirašiusios valstybės įsipareigoja įgyvendinti teismo galutinius sprendimus, t.y. nutraukti teisės pažeidimą, atlyginti žalą pareiškėjams ir įgyvendinti teisės aktų ar poįstatyminių dokumentų pakeitimus, kad teismo nustatyti pažeidimai nepasikartotų. Teismui nustačius pažeidimą, valstybė turi sumokėti pareiškėjui/-ams priskirtą žalos atlyginimą per 3 mėnesius nuo sprendimo paskelbimo, o per 6 mėnesius pateikti EŽTT Sprendimų vykdymo departamentui veiksmų planą, detalizuojantį, kokių individualių ir bendrųjų priemonių valstybė imsis, kad nustatytas pažeidimas nepasikartotų.

Neįvykdyti sprendimai

Europos Tarybos Ministrų Komitetas (ETMK) gali vykdyti **standartinę** (ang. *standard*) arba **sustiprintą** (ang. *enhanced*) EŽTT sprendimų vykdymo priežiūrą. Sustiprinta procedūra taikoma sprendimams, kurie reikalauja greitos valstybės reakcijos dėl individualių priemonių taikymo, atskleidžia svarbias struktūrines žmogaus teisių užtikrinimo problemas arba ilgą laiką neįvykdytiems sprendimams.

2023 m. lapkričio duomenimis HUDOC EXEC sistemoje, ETMK vykdė 34 sprendimų Lietuvos atžvilgiu vykdymo priežiūrą. Iš jų, 3 buvo stebimi taikant sustiprintą priežiūros procedūrą:

- Macatė prieš Lietuvą (2023);
- Abu Zubaydah prieš Lietuvą (2018);
- L. prieš Lietuvą (2007).

Remiantis Vyriausybės atstovo EŽTT veiklos ataskaitomis ir neįvykdytų sprendimų statistika EŽTT duomenų bazėje HUDOC EXEC, galima išskirti **4 pasikartojančių žmogaus teisių pažeidimų grupes**:

1. Bylos dėl **orumą žeminančių įkalinimo sąlygų** (11 sprendimų);
2. Bylos susijusios su **LGBTQIA+ lygiateisiškumu** (3 sprendimai);
3. Bylos dėl **neteisetų ar savavališkų statybų ir nuosavybės teisių atkūrimo** (8 sprendimai);
4. Bylos susijusios su **religijos, minties ir sąžinės laisvės užtikrinimu** (2 sprendimai);

Į žemiau aprašytas kategorijas patenka 24 iš 34 sprendimų prieš Lietuvą, kurių vykdymo procesą 2023 m. lapkritį prižiūrėjo Europos Tarybos Ministrų Komitetas. Grupės išskirtos remiantis ne tik neįvykdytų sprendimų skaičiumi, bet ir neįvykdymo trukme bei kitais rodikliais, indikuojančiais bylos svarbą (pvz., ar byla buvo stebima per standartinę, ar sustiprintą priežiūros procedūrą). Lentelės parengtos remiantis informacija [hudoc.exec duomenų sistemoje](#) ir [Vyriausybės atstovo EŽTT veiklos ataskaitomis](#).

1. Bylos dėl orumą žeminančių įkalinimo sąlygų

Vyriausybės atstovo EŽTT 2022 m. veiklos ataskaitoje įvardijama, kad ypatingų vykdymo sunkumų kelia bylos susijusios su netinkamų įkalinimo sąlygų struktūrine-sistemine problema Lietuvoje. Problemos tęstinumą ir kompleksiskumą rodo neįvykdytų sprendimų skaičius: 2023 m. lapkričio duomenimis, Lietuva buvo neįvykdžiusi sprendimo Mironovas ir kiti prieš Lietuvą (prie šios bylos prijungta 15 pasikartojančių sprendimų grupė, iš kurių Lietuva yra neįvykdžiusi 8 sprendimų). Be to, 2022 m. pradžioje Vyriausybei buvo perduota jau šeštoji bylų grupė, Šimanskis ir 9 kiti prieš Lietuvą, susijusi su pareiškėjų skundais dėl netinkamų sąlygų įkalinimo įstaigose 2015-2019 metais.

Mironovo ir kitų bylos sprendimo išvadose EŽTT pažymi: „Kalėjimų perpildymas yra visos Europos bėda, atskleidžianti daugelio valstybių baudžiamosios ir bausmių vykdymo politikos netinkamumą. Sisteminiams trūkumams ištaisyti reikalingi ilgalaikiai, struktūriniai sprendimai, o ne laikinas, paviršutiniškas kalėjimų padėties „papudravimas“.“

Vyriausybės atstovo EŽTT 2022 m. veiklos ataskaitoje pažymima: „Pastebėtina, kad siekiant išvengti naujų pasikartojančių bylų, būtina aktyviai tęsti prevencinių priemonių įgyvendinimą – įskaitant ir tolesnį laisvės atėmimo vietų modernizavimą, o taip pat užtikrinti tinkamą ir pakankamą neturtinės žalos atlyginimą dėl kalnimo su Konvencijos standartais nesuderinamomis sąlygomis.“

Bylos pavadinimas	Sprendimo metai	Bylos esmė	Pažeisti Konvencijos straipsniai	Kodėl sprendimas neįvykdytas?
<p><u>Mironovas ir kiti prieš Lietuvą</u> (15 pasikartojančių bylų*)</p>	<p>2016</p>	<p>Netinkamos įkalinimo sąlygos (perpildymas, higienos normų pažeidimai, netinkamas tualetų ir dušo patalpų atskyrimas, nesaugios sąlygos Laisvės atėmimo vietų ligoninėje ir kt.).</p>	<p>3 str. (kankinimo uždraudimas)</p>	<p>Dalis pareiškėjų vis dar atlieka laisvės atėmimo bausmes. Vykdydama EŽTT sprendimą, Lietuvą turi užtikrinti individualių pareiškėjų teisių apsaugą nuo pakartotinių pažeidimų, todėl sprendimas nėra laikomas įvykdytu kol pareiškėjai neišeis į laisvę. Be to, reikalavimai, kuriuos turi atitikti laisvės atėmimo įstaigos, kad būtų užtikrintos orios kalnimo sąlygos pagal Konvenciją, auga, todėl naujiems skundams dėl netinkamų kalnimo sąlygų nmodernizuotose Lietuvos laisvės atėmimo vietose nėra užkertamas kelias.</p>

*EŽTT skirsto bylas į pagrindines (ang. *leading*) ir pasikartojančias (ang. *repetitive*). Pagrindinės bylos atskleidžia naujas, struktūrines ar sisteminės problemas ir reikalauja naujų priemonių panašioms pažeidimams užkardyti ateityje. Pasikartojančios bylos yra susijusios su problema, kurią Teismas jau svarstė kitoje ar keliose kitose pagrindinėse bylose. Pasikartojančios bylos įprastai yra sugrupuojamos su atitinkama pagrindine byla. Oficialius apibrėžimus anglų kalba galite rasti [čia](#).

2. Bylos susijusios su LGBTQAI+ bendruomenės lygiateisiškumu

2023 m. lapkričio duomenimis, Lietuva yra neįvykdžiusi trijų EŽTT sprendimų, susijusių su LGBTQIA+ lygiateisiškumu: Macatė prieš Lietuvą (sprendimą priėmė EŽTT Didžioji kolegija), Beizaras ir Levickas prieš Lietuvą ir L. prieš Lietuvą. Pastarasis sprendimas šiuo metu yra ilgiausiai Lietuvos neįvykdytas EŽTT sprendimas; jis priimtas 2007 m. rugsėjį. Dviejų iš trijų bylų vykdymui taikoma sustiprinta priežiūros procedūra (Macatė prieš Lietuvą ir L. prieš Lietuvą). Beizaras ir Levickas prieš Lietuvą bylai buvo taikoma sustiprinta priežiūros procedūra, tačiau 2021 m. gruodžio 1 d., atsižvelgus į pateiktus sprendimo vykdymo ataskaitas ir planus, ji buvo pakeista į standartinę. Tai rodo, kad EŽTT šiose bylose nustatytus žmogaus teisių pažeidimus vertina itin rimtai.

Bylos pavadinimas	Sprendimo metai	Bylos esmė	Pažeisti Konvencijos straipsniai	Kodėl sprendimas neįvykdytas?
<u>Macatė prieš Lietuvą</u>	2023	2013 m. gruodį N. Macatė išleido vaikų literatūros knygą „Gintarinė širdis“, skirtą 9–10 metų vaikams. Ši knyga susideda iš šešių pasakų, iš kurių dvi vaizduoja tos pačios lyties asmenų romantinius santykius. Po išleidimo, knygos platinimas buvo laikinai sustabdytas, vadovaujantis LR <u>Nepilnamečių apsaugos nuo neigiamo viešosios informacijos poveikio įstatymu</u> . Vėliau platinimas buvo atnaujintas, bet knyga buvo paženklinta įspėjamojo ženklu, kad knygos turinys gali būti žalingas jaunesniems nei 14 metų vaikams.	10 str. (saviraiškos laisvė)	Teisingumo ministerija inicijavo <u>LR Nepilnamečių apsaugos nuo neigiamo viešosios informacijos poveikio įstatymo pataisą</u> , tačiau 2023 m. lapkričio mėn. jos projektas buvo atmestas Seime, pateikimo stadijoje. <u>Vyriausybės atstovė EŽTT ir kiti teisinės bendruomenės atstovai laikosi pozicijos</u> , kad Nepilnamečių apsaugos nuo neigiamo viešosios informacijos poveikio nuostata, kuria remiantis Macatės knyga buvo nustatyta kaip žalinga, yra neveikianti ir įstatymo pataisa nėra būtina, siekiant įgyvendinti EŽTT sprendimą.

Bylos pavadinimas	Sprendimo metai	Bylos esmė	Pažeisti Konvencijos straipsniai	Kodėl sprendimas neįvykdytas?
<u>Beizaras ir Levickas prieš Lietuvą</u>	2020	Beizaras ir Levickas į socialinius tinklus įkėlė nuotrauką, po kuria susilaukė rimtų homofobinių komentarų, kurstančių neapykantą, grasinančių ir raginančių smurtauti prieš LGBTQIA+ asmenis. Lietuvos valdžios institucijos atsisakė pradėti tyrimą dėl neapykantos kurstymo pareiškėjų atžvilgiu.	8 str. (teisė į privataus ir šeimos gyvenimo gerbimą) 13 str. (teisė į veiksmingą teisinę gynybos priemonę) 14str. (diskriminacijos uždraudimas)	2023 m. birželį pateiktoje sprendimo vykdymo veiksmų ataskaitoje Lietuva išreiškė poziciją, kad šis sprendimas turėtų būti perklasifikuotas kaip įgyvendintas, tačiau ši ataskaita dar nebuvo svarstyta EŽTT. Po EŽTT sprendimo buvo pradėtas ikiteisminis tyrimas dėl 31 komentaro po pareiškėjų nuotrauka socialiniuose tinkluose. Buvo organizuoti mokymai teisėsaugos ir teismų darbuotojams, organizuotos visuomenės sąmoningumo didinimo kampanijos ir kitos priemonės, siekiant užtikrinti veiksmingesnį atsaką į homofobinį neapykantos kurstymą.
<u>L. prieš Lietuvą</u>	2007	EŽTT sprendime identifikuota spraga Lietuvos teisinėje sistemoje – Civiliniame kodekse numatytas lyties pakeitimo įstatymas nėra priimtas.	8 str. (teisė į privataus ir šeimos gyvenimo gerbimą)	Remiantis 2022 m. Vyriausybės atstovo EŽTT ataskaita, po EŽTT sprendimo buvo imtasi įvairių poįstatyminių teisės aktų pakeitimų, siekiančių palengvinti lyties pakeitimo medicininės ir teisinės procedūras, tačiau lyties pakeitimo įstatymas iki šiol nėra priimtas.

3. Bylos dėl neteisėtų ar savavališkų statybų ir nuosavybės teisių atkūrimo

Šios bylos pasižymi ilgai užtrunkančiu individualių priemonių įgyvendinimo, t.y. pažeidimo žalos atstatymo pareiškėjams, procesu. Šios bylos EŽTT sistemoje klasifikuojamos kaip neįvykdytos dėl besitęsiančio, atnaujinto civilinio proceso arba kitų nuosavybės teisės atkūrimo procesų.

Bylos pavadinimas	Sprendimo metai	Bylos esmė	Pažeisti Konvencijos straipsniai	Kodėl sprendimas neįvykdytas?
<u>Tumeliai prieš Lietuvą</u> (1 pasikartojanti byla)	2018	Užkrauta per didelė našta pareiškėjams, įpareigojus juos nugriauti namą, kuris buvo pastatytas, turint valdžios institucijų išduotą leidimą.	Konvencijos pirmojo protokolo 1 str. (nuosavybės apsauga)	Kaip nurodyta 2018 m. spalio mėn. pateiktame veiksmų plane, sprendimas nėra įvykdytas dėl atnaujinto ir besitęsiančio civilinio proceso nacionaliniuose teismuose.
<u>Grigolovič prieš Lietuvą</u> (3 pasikartojančios bylos) <u>Beinarovič prieš Lietuvą</u> (4 pasikartojančios bylos)	2019 2018	Valstybės institucijų klaidos restitucijos procese ir nepakankamai aktyvūs institucijų veiksmai atkuriant prieš tai nacionalizuotų žemių nuosavybės teises.	Konvencijos pirmojo protokolo 1 str. (nuosavybės apsauga)	Vykdomo priežiūra vis dar tęsiama bylose, kuriose nėra ištaisyta pareiškėjų individuali padėtis. Dažnu atveju jų nuosavybės teisės nėra atkurtos dėl ilgo nuosavybės teisių atkūrimo proceso ar pareiškėjų nebendradarbiavimo.

4. Bylos susijusios su minties, sąžinės ir religijos laisve

Lietuva nėra įvykdžiusi dviejų EŽTT sprendimų, susijusių su minties, sąžinės ir religijos laisve. Kaip nurodoma 2022 m. Vyriausybės atstovo EŽTT veiklos ataskaitoje, šių sprendimų įvykdymui reikalingi teisinio reguliavimo pakeitimai, kurie reikalauja tiek politinės valios sutelkimo, tiek laiko. Pavyzdžiui, sprendimo Teliatnikov prieš Lietuvą byloje įvykdymui reikalinga esminė krašto apsaugos tarnybos reforma sukuriant alternatyvią tarnybos formą.

Bylos pavadinimas	Sprendimo metai	Bylos esmė	Pažeisti Konvencijos straipsniai	Kodėl sprendimas neįvykdytas?
<u>Teliatnikov prieš Lietuvą</u>	2022	Nustatytas minties, sąžinės ir religijos laisvės pažeidimas neatleidus Jehovos liudytojo nuo privalomos karinės tarnybos dėl religinių įsitikinimų. Pareiškėjui taip pat nebuvo sudaryta galimybė atlikti alternatyviąją civilinę krašto apsaugos tarnybą.	9 str. (minties, sąžinės ir religijos laisvė)	Krašto apsaugos ministro 2023 m. vasario 24 d. įsakymu buvo sudaryta darbo grupė pasiūlymams dėl alternatyviosios krašto apsaugos tarnybos teisinio reguliavimo tobulinimo ir teisės aktų projektams parengti.
<u>Senovės baltų religinė bendrija „Romuva“ prieš Lietuvą</u>	2021	EŽTT nustatė, kad pareiškėja, Seimui nesuteikus jai valstybės pripažintos religinės bendrijos statuso, vertinta skirtingai nuo kitų religinių bendrijų ją diskriminuojant, o Seimo nariai, balsavę prieš valstybės pripažinimo suteikimą, nebuvo neutralūs ir nešališki.	9 str. (minties, sąžinės ir religijos laisvė)	<u>2023 m. kovą Seimas priėmė LR religinių bendruomenių ir bendrijų įstatymo pataisas</u> , tačiau rugsėjo mėnesį dar kartą atmetė siūlymą suteikti „Romuvai“ religinės bendrijos statusą.

Europos Sąjungos stebėsenos mechanizmų ataskaitos

Šiame skyriuje apžvelgiamos dvi paskutinės (2021 m. ir 2022 m.) Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartijos taikymo ataskaitos. Apibendrinama Europos Sąjungos situacija orientuojantis į strategines Chartijos temas. ES kontekste pažvelgiama į Lietuvos situaciją. Panašiai, Lietuvos situacija pagrindinių teisių užtikrinime pristatoma ES pagrindinių teisių agentūros 2023 m. ataskaitos kontekste. Pagrindinės išvados:

- Europos Sąjungos direktyvos skaitmenizėjančios Europos atžvilgiu skatina ES nares kurti gaires bei vystyti strategijas. Kaip daugumai kitų ES šalių, taip ir Lietuvai teisinį reguliavimą formuoti sekasi lėtai. Tačiau **skaitmeniškumo iššūkiai persidengia su tradicinėmis žmogaus teisių sritimis** (pavyzdžiui, pagyvenusių žmonių teisėmis, teise į saugias darbo sąlygas) ir diskusijos skaitmeniškumo tema įsibėgėja.
- ES pilietinės visuomenės organizacijos (PVO) susiduria su finansavimo, pripažinimo ir kitomis kliūtimis. **Lietuvoje PVO laikomos dar plėtojamu sektoriumi**, valstybinėje strategijoje PVO svarbai ir vystumui skiriamas didelis dėmesys. Susiduriama su tvaraus finansavimo sunkumais.
- Integruojant ES direktyvas bei rekomendacijas į valstybės teisinę bazę Lietuvai daugiausiai iššūkių kyla **lygybės ir nediskriminavimo, pagalbos nusikaltimų aukoms ir smurto prevencijos** temose. Lietuvoje sparčiai stiprinamos **socialinės apsaugos** (įvairių tikslinių grupių) ir **informacinės visuomenės** plėtros sritys.

Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartijos ataskaitos

Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartija yra dokumentas, apibrėžiantis pagrindines teises, kurios yra ginamos Europos Sąjungoje. Chartija yra taikoma tiek ES šalims narėms, tiek visoms ES institucijoms ir agentūroms. Chartija apima platų pilietinių, politinių, ekonominių ir socialinių teisių spektrą.

Kitaip nei Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija, kuri yra Europos Tarybos pasirašytas dokumentas, galiojantis visoms 47 Europos Tarybos narėms (nepriklausomai nuo to, šalis yra ar nėra ES narė), ir kuri yra pagrindinis dokumentas, kuriuo vadovaujasi Europos žmogaus teisių teismas, ES pagrindinių teisių chartija yra aiškinama Europos Sąjungos Teisingumo Teismo ir yra teisiškai įpareigojanti ES nares, kai nacionalinės institucijos pritaiko ES teisę. Be to, ES pagrindinių teisių chartijoje yra teisių, neįtrauktų į Europos žmogaus teisių konvenciją, pavyzdžiui, duomenų apsaugos teisės ir teisė į gerą viešąjį administravimą.

Nuo 2010 m. Europos Komisija skelbia metines Pagrindinių teisių chartijos taikymo ataskaitas. Šiose ataskaitose apžvelgiamos žmogaus teisių sritys, kuriose ES turi įgaliojimų imtis veiksmų ir teikti naujus ES teisės aktų pasiūlymus. Metinės Pagrindinių teisių chartijos taikymo ataskaitos orientuojasi į Europos Sąjungos apžvalgą, o ne į kiekvieną šalį specifiškai. Ataskaitų pagrindą sudaro duomenys, pateikti ES šalių apie Pagrindinių teisių chartijos išdėstytų teisių užtikrinimo situaciją šalyje. Vadovaujantis Chartijos taikymo ES stiprinimo strategija, nuo 2021 m. šios chartijos ataskaitoje pagrindinis dėmesys yra skiriamas vis kitai teminei ES pagrindinių teisių sričiai.

Europos Sąjungos pagrindinių teisių agentūros ataskaitos

Europos Sąjungos pagrindinių teisių agentūra (PTA) buvo įsteigta 2007 metais pagal Europos Sąjungos tarybos reglamentą nr. 168/2007. PTA yra nepriklausoma Europos Sąjungos agentūra, teikianti ekspertines rekomendacijas ir tyrimus pagrindinių teisių srityje.

Kitaip nei metinės Pagrindinių teisių chartijos ataskaitos, kurios orientuojasi į tai, kaip ES narės pritaiko ir laikosi Pagrindinių teisių chartijos nuostatų, PTA specifiškai peržiūri visų ES narių situaciją, pateikdama platesnę pagrindinių teisių analizę Europos Sąjungos kontekste nei Pagrindinių teisių chartijos ataskaitose.

PTA pagrindinių teisių ataskaitos yra paremtos gausiais duomenimis, surenkamais per apklausas, interviu ir egzistuojančių tyrimų analizę. Į duomenų rinkimą ataskaitoms PTA įtraukia skirtingas suinteresuotąsias šalis, pavyzdžiui, pilietinės visuomenės organizacijas, nacionalines žmogaus teisių institucijas. Svarbūs dokumentai PTA išvadoms apie šalių narių žmogaus teisių situaciją ES kontekste suprasti – Pagrindinių teisių ataskaitos bei FRANET (bendradarbiaujančių tyrėjų ir organizacijų kiekvienoje šalyje tinklo) ataskaitos apie atskirų ES šalių žmogaus teisių padėtį.

Chartijos taikymo ataskaitos: Lietuva ES kontekste

Apžvalgai naudojama informacija iš dviejų paskutinių Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartijos taikymo ataskaitų. Šios rekomendacijų analizės ruošimo metu 2023 m. ataskaita nėra paskelbta. Naudojamos 2021 m. ir 2022 m. ataskaitos – pirmosios dvi ataskaitos po pokyčių siekiant pagerinti Chartijos taikymą ES ir įvedus principą kiekvienais metais stebėti skirtingą strateginės svarbos temą.

2021 m. Chartijos taikymo ataskaitoje pasirinktos šios strateginės temos: ***Interneto turinio moderavimo iššūkių sprendimas; Pagrindinių teisių apsauga, kai naudojamas dirbtinis intelektas (DI); Skaitmeninės atskirties mažinimas; Per skaitmenines platformas dirbančių žmonių apsauga; Skaitmeninio sekimo priežiūra.***

Temos	Situacija Europos Sąjungoje (<u>Chartijos taikymo ataskaitos informacija</u> , 2021)	Situacija Lietuvoje
Interneto turinio moderavimo iššūkių sprendimas	Pilietinė ES visuomenė kelia klausimus dėl problemų, kurias ES sukuria nelegalus internetinis turinys, nukreiptas į pažeidžiamas grupes ir vaikus, dezinformacijos sklaida bei viso to poveikis saviraiškos laisvei. ES narės iš esmės sureguliuo savo skaitmeninių paslaugų priežiūrą, tačiau ES išlieka teisinė fragmentacija ir tarptautinio bendradarbiavimo trūkumas šiuo klausimu.	Internetinio turinio moderavimą Lietuvoje pagrindė reglamentuoja <u>LR elektroninių ryšių įstatymas</u> , <u>Lietuvos Respublikos nepilnamečių apsaugos nuo neigiamo viešosios informacijos poveikio įstatymas</u> , <u>Lietuvos Respublikos visuomenės informavimo įstatymas</u> ir kt. Specifinės strategijos interneto turinio moderavimui Lietuva nėra paskelbusi. <u>Rytų Europos studijų centro tyrime</u> Lietuvai rekomenduojama stiprinti kibernetinį saugumą.
Pagrindinių teisių apsauga, kai naudojamas dirbtinis intelektas (DI)	ES šalys turi nacionalines strategijas, skirtas DI technologijų rizikų valdymui. Pagrindinių teisių apsaugai užtikrinti vystant DI kai kurios šalys turi gaires ir etinius standartus. Tačiau nė viena šalis neturi priėmusi teisinių normų šia tema. Rekomendacijos ES šalims yra stebėti automatizuoto sprendimo priėmimo algoritmų vystymą, DI panaudojimą balų rinkimo sistemoms (eng. <i>discriminatory credit scoring</i>) bei privatumo pažeidimus.	<u>Dirbtinio intelekto strategijoje</u> , kurią paskelbė LR Ekonomikos ir inovacijų ministerija bei kurią ruošė darbo grupė sudaryta iš privataus sektoriaus, akademijos ir valstybinių institucijų suinteresuotų asmenų, išryškinama pagrindinių teisių apsauga. Tačiau Lietuva yra viena tų šalių, kurios neturi DI teisinio reglamentavimo.
Skaitmeninės atskirties mažinimas	46 % europiečių neturi reikiamų skaitmeninių kompetencijų.	Lietuvoje prieigą prie skaitmeninių paslaugų reguliuoja viešojo administravimo įstatymas. Tačiau Lietuva su kitomis 5 ES šalimis vis dar neturi strategijos, kaip įveikti asmenų, turinčių negalią, skaitmeninę atskirtį. Lietuva yra sulaukusi skundų dėl skaitmeninio diskriminavimo. Minėtus iššūkius skelbia ataskaita „ <u>Pagyvenusių žmonių pagrindinės teisės: prieigos prie viešųjų paslaugų skaitmeninėje visuomenėje užtikrinimas</u> ”.

Lentelė (1 iš 2): Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartijos ataskaitos (2021) įžvalgos ir Lietuvos situacija

Temos	Situacija Europos Sąjungoje (<u>Chartijos taikymo ataskaitos informacija, 2021</u>)	Situacija Lietuvoje
Per skaitmenines platformas dirbančių žmonių apsauga	ES paskelbė direktyvas dėl minimalių priemonių užtikrinti teisingą konkurenciją darbo rinkoje bei sąžiningas darbo sąlygas dirbantiems per skaitmenines platformas. Prancūzija, Italija, Ispanija, Vokietija ir Portugalija jau priėmė įstatymus apginti skaitmeninėse platformose dirbančių asmenų teises.	Lietuvoje diskusija dėl Europos Tarybos pasiūlytos <u>Direktyvos dėl skaitmeninėse platformose dirbančiųjų darbo sąlygų gerinimo</u> buvo pradėta įsitraukiant <u>LR Ekonomikos ir inovacijų ministerijai bei LR Socialinės apsaugos ir darbo ministerijai</u> , tačiau joks teisinis reglamentavimas nėra priimtas.
Skaitmeninio sekimo priežiūra	Precedentų neturintys pažeidimai kelia iššūkius stipriam laikomam ES mechanizmui užtikrinti skaitmeninį privatumą bei duomenų apsaugą. ES vartotojų sąjungos ir visuomeninės organizacijos yra susirūpinusios BDAR nusižengimų nustatymo veiksmingumu, saugumo programų proporcingumu (ES pasienio ruožų stebėjimu, privačios komunikacijos stebėjimu).	Tyrimė „ <u>Nacionalinės žvalgybos institucijos ir stebėjimas ES: pagrindinių teisių apsaugos ir gynimo priemonės</u> “ nurodoma, kad piliečių stebėjimas yra apibrėžtas Žvalgybos įstatyme ir Kriminalinės žvalgybos įstatyme. LR Konstitucijos įstatymas numato, kad asmeninė komunikacija (skaitmeninė ar kitokia) gali būti sekama tik su teismo sprendimu.

Lentelė (2 iš 2). Lentelė parengta autorių, remiantis ES pagrindinių teisių chartijos taikymo ataskaita (2021) bei Lietuvos situacijos analize

2022 m. Chartijos taikymo ataskaitoje pasirinktos šios strateginės temos: **Pilietinės visuomenės organizacijų (PVO) ir teisių gynėjų svarba pagrindinių teisių apsauga; PVO ir teisių gynėjų apsauga; PVO ir teisių gynėjų rėmimas; PVO ir teisių gynėjų įgalinimas.**

Temos	Situacija Europos Sąjungoje (<u>Chartijos taikymo ataskaitos informacija, 2022</u>)	Situacija Lietuvoje
PVO ir teisių gynėjų svarba pagrindinių teisių apsaugai	PVO ir teisių gynėjai vaidina esminį vaidmenį ES ir nacionaliniu lygmeniu stiprinant žmogaus teises bei demokratinį atskaitomumą. Veiklų pavyzdžiai: sąmoningumo didinimo kampanijos žmogaus teisių temomis, žmogaus teisių situacijos stebėjimas, parama aukoms, pagrindinių teisių advokacija ir ES teisės pritaikymas.	<u>LR Socialinės apsaugos ir darbo ministerija aiškindama nevyriausybinų organizacijų politiką</u> nurodo, kad NVO sektorius šiuo metu Lietuvoje nėra pakankamai išplėtotas, tačiau vaidina esminį vaidmenį valstybės pažangoje: žmogaus teisių gynimui, socialinių paslaugų bei tarptautinio bendradarbiavimo vystymui ir kt.

Lentelė (1 iš 2): Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartijos ataskaitos (2022) įžvalgos ir Lietuvos situacija

Temos	Situacija Europos Sąjungoje (<u>Chartijos taikymo ataskaitos informacija, 2022</u>)	Situacija Lietuvoje
PVO ir teisių gynėjų apsauga	<p>61% PVO nurodė, kad jų pilietinę erdvę riboja daug kliūčių (priekabiavimas, bauginimas, skaitmeninės atakos, humanitarinio darbo kriminalizavimas, duomenų apsaugos nepaisymas ir kt.) ES Nacionalinės žmogaus teisių institucijos, Ombudsmenų įstaigos ir lygybės organizacijos susidūrė su panašiomis kliūtimis.</p>	<p>PVO organizacijų finansinei apsaugai kuriamas <u>NVO fondas</u>. Pagal 2023 m. PTA publikaciją „<u>Žmogaus teisių gynėjų, kuriems gresia pavojus, apsauga: atvykimas į ES, pasilikimas ir parama</u>“ Lietuva yra viena iš 8 ES narių, kurios turi parengtą programą priimti žmogaus teisių gynėjus iš kitų šalių ir suteikti jiems paramą.</p>
PVO ir teisių gynėjų rėmimas	<p>PVO ir teisių gynėjai (beveik pusė konsultacijoje dalyvavusių) nurodė finansavimo trūkumą kaip didžiausią iššūkį darbe. Teisinės valstybės, demokratijos ir pagrindinių teisių temos finansuojamos menkiausiai. Kitos iššūkių sritys: teisinis statusas, finansavimas iš užsienio, mokesčių reguliavimas, korupcija ir paramos prašymas internete.</p>	<p><u>FRANET ataskaitoje</u> nurodoma, kad PVO finansavimui steigta <u>Nacionalinio NVO fondo programa</u> turėjo būti nutraukta dėl <u>Konstitucinio Teismo sprendimo</u> programos tinkamumui. Ataskaitoje nurodoma, kad PVO sulaukė paramos iš Vyriausybės COVID-19 pandemijos laikotarpiu.</p>
PVO ir teisių gynėjų įgalinimas	<p>Daugiau nei pusė (53%) apklausoje dalyvavusių organizacijų nurodė, kad sudėtinga bendradarbiauti su valstybinėmis institucijomis (negalėjimas dalyvauti konsultacijoje bei prisidėti prie sprendimų priėmimo, ribota prieiga prie informacijos ir dokumentų, civilizuoto dialogo trūkumas).</p> <p><u>PTA duomenys</u> papildė konsultacijas parodydami, kad mažumų ir pažeidžiamų grupių balsas nėra reprezentuotas tokiose konsultacijose su institucijomis.</p>	<p><u>PTA ataskaita apie Pilietinės visuomenės apsaugojimą</u> pagal Lietuvoje atliktą tyrimą konstatavo, kad valstybinės institucijos mato PVO kaip stiprius ir esminius partnerius sprendžiant iššūkius. Efektyvus bendradarbiavimas atsiskleidė bendrai pasiektais rezultatais tarp valstybės įstaigų ir PVO COVID-19 pandemijos laikotarpiu ir vėliau susiduriant su nereguliarios migracijos krize Baltarusijos pasienyje bei kuriant humanitarinį atsaką pabėgėlių iš Ukrainos priėmimui šalyje.</p>

Lentelė (2 iš 2): Lentelė parengta autorių, remiantis ES pagrindinių teisių chartijos ataskaita (2022) ir Lietuvos situacijos analize

Pagrindinių teisių ataskaitos: Lietuva ES kontekste

Apžvalgai parengti naudojamos dvi PTA ataskaitos:

1. Ataskaita apie pagrindinių teisių būklę (2023);
2. FRANET Lietuvos indėlis į ataskaitą apie pagrindinių teisių būklę (2023).

Temos	<u>PTA ataskaita apie pagrindinių teisių būklę (2023)</u>	<u>FRANET Lietuvos indėlis į ataskaitą apie pagrindinių teisių būklę (2023)</u>
Lygybė ir nediskriminavimas	<p>Europos Komisija išleido pasiūlymus naujai direktyvai dėl lygybės institucijų standartų. ES nustatyta paplitusi diskriminacija ir neapykanta prieš LGBTIQ* asmenis. Praplėstas diskriminavimo pagrindų sąrašas Ispanijoje, Serbijoje, Airijoje.</p>	<p>Užregistruotas civilinės sąjungos įstatymo juodraštis, tačiau Lygių galimybių kontrolierė laiko jį neužtikrinančiu santuokos lygybės. Lygių galimybių įstatymas papildytas įtraukiant priekabiavimo sąvoką. Lietuvos, Norvegijos ir Suomijos kontrolieriai pasirašė bendrą skatinimą ginti LGBT+* teises. LR SADM paskelbė smurto mažinimo priemones.</p>
Rasizmas, ksenofobija ir susijusi neapykanta	<p>Informacija iš 2022 m. indikuoja aukštą rasinės ir etninės diskriminacijos lygį įvairiose gyvenimo srityse, įskaitant neapykantos nusikaltimus ir neapykantos kalbą. Skundai dėl diskriminacijos ES narėse ir nacionalinės apklausos patvirtina rasinės diskriminacijos paplitimą ES. Sisteminis rasizmas Europoje irgi paplitęs.</p>	<p>LR Baudžiamajame kodekse įsigaliojo 2022m. įstatymo pataisos dėl neapykantos nusikaltimų ir neapykantos kalbos. Įgyvendintas projektas dėl tautinių mažumų integravimo į darbo rinką. Naujas įstatymas leido ne lietuviams vartoti lotyniškas raides tapatybės dokumente. Naujo tautinių mažumų įstatymo projektas nebuvo viešai pristatytas ir dėl to susilaukė kritikos.</p>
Romų lygybė ir įtrauktis	<p>Tvarus dialogas su Romų bendruomene ES įgyvendinamas sunkiai, romų vaikai patiria segregaciją mokyklose, trūksta projektų, padedančių romų moterims įsidarbinti. Tik kelios ES narės įgyvendino sisteminės reformas. ES šalims rekomenduota priimti nacionalines strategijas dėl romų įtraukties iki 2021 m.</p>	<p>2022 m. Romų bendruomenė Lietuvoje išliko negatyviausiai visuomenės matoma etninė grupė. 2022 m. Tautinių mažumų departamento priimtas Romų integracijos į Lietuvos visuomenę 2022-2023 metų veiksmų planas buvo kritikuojamas dėl vengimo paliesti apgyvendinimo, ugdymo ir romafofobijos iššūkius.</p>

Lentelė (1 iš 3) : Pagrindinių teisių ataskaitos (2023): Lietuva ES kontekste

*Šioje lentelėje LGBT grupių su papildymais (I, Q, +) pavadinimai vartojami pagal dokumentuose nurodytus akronimus

Temos	<u>PTA ataskaita apie pagrindinių teisių būklę (2023)</u>	<u>FRANET Lietuvos indėlis į ataskaitą apie pagrindinių teisių būklę (2023)</u>
Prieglobstis, vizos, migracija, sienos ir integracija	<p>2022 m. ES esančių pabėgėlių ir prieglobsčio prašytojų skaičius pakilo į rekordines aukštumas. Migracija – vienas didžiausių europiečiams rūpestį keliančių procesų, vedančių į aukštesnes ES sausumos sienas, nereguliarių sienos kirtimų augantį skaičių, o tuo pačiu – į dažnesnes mirtis bei dingimus aplink Europos vandens sienas. Sunkūs pagrindinių teisių pažeidimai užfiksuoti prieš migrantus ir pabėgėlius prie ES išorinių ir vandens sienų.</p>	<p>Lietuvoje buvo priimtas Baudžiamojo kodekso patvirtinimo ir įsigaliojimo įstatymas, kriminalizuojantis migrantų gabenimą ar slėpimą Lietuvoje. Tačiau generalinė prokuratūra paaikškino, kad Baudžiamasis kodeksas neišvengiamas tada, kai asmeniui sieną kirsti padedama siekiant tą padaryti nelegaliai arba siekiant taip pasipelnėti.</p>
Informacinė visuomenė, privatumas ir duomenų apsauga	<p>2022 m. ES pajudėjo į priekį i naujų IT sistemų kūrimu laisvės, saugumo ir teisingumo srityse. Pavyzdžiui, Europos keliavimo informacija, autorizavimo sistemos ir Europos kriminalinių įrašų informacijos sistema trečiųjų šalių piliečiams. ES taip pat sprendžia IT sistemų sąveikavimo bei duomenų apsaugos klausimus.</p>	<p>Pirmame 2022 m. ketvirtyje Lietuvos NKSC* buvo užregistruota 1020 kibernetinės rizikos atvejų. Išaugęs skaičius buvo siejamas ir su Rusijos agresija Europoje. 2022 m. LR Teisingumo ministerija pasiūlė pataisyti asmens duomenų apsaugos įstatymą. Pasiūlytas reglamentavimas kovai su teroristiniu turiniu internete, policiją ir Ryšių reguliavimo tarnybą įvardijant kaip kompetentingas instancijas.</p>
Vaiko teisės	<p>ES auga vaikų, atsidūrusių skurdo ir socialinės atskirties rizikos grupėje skaičius. Atvykusių vaikų iš Ukrainos ir kitų ne ES šalių skaičius irgi didėjo. Kai kuriose šalyse migrantų vaikai buvo priverstinai sulaikyti. 2022 m. Europos Komisija inicijavo teisinius pasiūlymus dėl vaikų. Nauja direktyva pasiūlyta kovoti su smurtu lyties pagrindu bei apsaugoti mergaites ir berniukus nuo smurto artimoje aplinkoje.</p>	<p>2022 m. Seimas patvirtino preliminarias pataisas įstatymui, suteikiančias galimybę 11-15 metų vaikams keliauti tarp miestiniu transportu už pusę kainos. Seimas taip pat patvirtino Darbo kodekso pataisas ir Lygių galimybių įstatymą, leidžiančius išlaikyti darbo ir šeimos gyvenimo pusiausvyrą, įskaitant papildomas tris dienas tėvams ir galimybę dirbti nepilnu etatu darbuotojams, auginantiems vaikus iki 8 metų amžiaus.</p>

Lentelė (2 iš 3): Pagrindinių teisių ataskaitos (2023): Lietuva ES kontekste
 *Nacionaliniame kibernetinio saugumo centre

Temos	<u>PTA ataskaita apie pagrindinių teisių būklę (2023).</u>	<u>FRANET Lietuvos indėlis į ataskaitą apie pagrindinių teisių būklę (2023).</u>
Teisė kreiptis į teismą	<p>Europos Komisija priėmė ES nusikaltimų aukų teisių direktyvą, užtikrinančią, kad nusikaltimų aukos ES kontekste gautų savo teisių apsaugą. Komisija įvertino direktyvą ir pasiūlė ją pagerinti įtraukiant individualių nusikaltimų aukos poreikių planą bei apsaugines priemones specifinių grupių apsaugai, pavyzdžiui, nepilnametėms aukoms. Estija ir Bulgarija priėmė teisės aktus, geriau ginančius seksualinio smurto ir smurto artimoje aplinkoje aukas. Austrija organizavo informacinę kampaniją šia tema. Suomijos Aukščiausiasis teismas savo sprendime rėmėsi ES nusikaltimų aukų teisių direktyva.</p>	<p>2022 m. nusikaltimų duombazėje buvo užregistruotos 25 551 nusikaltimų aukos. Nuo 2021 m. skaičius išaugo 3,7%. Vaikai sudarė 6,1%. Lietuvoje yra 26 akredituotos organizacijos, padedančios nusikaltimų aukoms. 2022 m. pavasarį LR Teisingumo ministerija paskelbė informaciją žmonėms, tapusiems nusikaltimų aukomis apie jų teises, baudžiamąsias procedūras, pranešimus apie nusikaltimus. Tų metų rudenį LR Teisingumo ministerija įregistravo pataisą dėl smurtiniais nusikaltimais padarytos žalos kompensavimo. 2022 m. Lietuvoje užregistruoti 6135 smurto artimoje aplinkoje atvejai.</p>
Neįgalųjų teisių konvencijos įgyvendinimo raida	<p>ES ėmėsi veiksmų sąžiningos minimalios algos užtikrinimui, įskaitant ir asmenis, turinčius negalią. Europoje asmenų, turinčių negalią, nedarbo lygis išlieka didelis. Nacionaliniuose teismuose daugėja sprendimų, palaikančių asmenų, turinčių negalią, aktyvų dalyvavimą darbo rinkoje, išryškinant lygias galimybes bei paramos pagal individualius poreikius svarbą. ES narių švietimo sistemos sulaukia daug kritikos dėl besitęsiančios segregacijos bei vaikams su negalia sudarant didelę dalį mokyklos nelankančių mokyklinio amžiaus vaikų.</p>	<p>2022 m. socialinės paramos programų Lietuvoje daugėjo, šiek tiek paaugo šalpos senatvės išmokos, tikslinės paramos bazinė išmoka irgi padidėjo. Išaugo išmokos vaikams, turintiems negalią. Buvo įgyvendinti pasikeitimai Lygių galimybių ir Neįgalųjų socialinės integracijos įstatymuose. Minėtame įstatyme pridėta asmeninio padėjėjo sąvoka, leidžianti laikinąją rūpybą asmeniui, kuris negali savimi pasirūpinti. Įvairių įstatymų pataisos pagerino asmenų, turinčių negalią, įtraukimą į darbo rinką.</p>

Lentelė (3 iš 3): Lentelė parengta autorių, remiantis PTA ataskaita apie pagrindinių teisių būklę (2023) ir FRANET Lietuvos ataskaita (2023)

Kontrolierių įstaigų tyrimų statistika ir rekomendacijos

Šiame skyriuje apžvelgiama Lietuvoje veikiančių kontrolierių įstaigų veikla, skundų ir tyrimų dėl žmogaus teisių pažeidimų statistika. Remiantis šių įstaigų 2022 m. veiklos ataskaitose pateikiamais duomenimis, išskiriame pagrindines įžvalgas:

(1) Seimo kontrolierių įstaiga daugiausiai skundų gavo dėl valstybės ir savivaldybių institucijų darbo (t.y. **teisės į gerą viešąjį valdymą**) ir nuteistųjų bei suimtųjų teisių pažeidimų. Daugiausia šios įstaigos rekomendacijų buvo skirta **Teisingumo ministerijai** ir jai pavaldžioms įstaigoms, ypač **Kalėjimų tarnybai**.

(2) Lygių galimybių kontrolieriaus tarnyba daugiausiai diskriminacijos atvejų nustatė dėl **lyties, negalios ir amžiaus**. Nemažai užklausų LGKT gavo ir dėl galimos diskriminacijos rasės, tautybės, kalbos, kilmės ir etninės priklausomybės pagrindu, tačiau pažeidimų nustatyta sąlyginai nedaug.

3) Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaiga daugiausia tyrimų dėl galimų vaiko teisių pažeidimų atliko dėl **Vaiko teisių apsaugos tarnybos ir jos teritorinių skyrių veiklos ir teisės į mokslą neužtikrinimo**.

(4) Žurnalistų etikos inspektoriaus tarnyba daugiausiai skundų gavo dėl galimų **teisės į asmens duomenų apsaugą, garbės ir orumo pažeidimų** (šmeižto, įžeidžiančios ir žeminančios informacijos) bei **netinkamo visuomenės informavimo principų taikymo**. Didžioji dalis Žurnalistų etikos inspektoriaus tarnybos tirtų neapykantos kurstymo atvejų buvo dėl **seksualinės orientacijos**.

Apie kontrolierių įstaigas

Kontrolierių įstaigos ir tarnybos (dar vadinamos *ombuds* institucijomis) – savarankiški nacionalinio viešojo administravimo kontrolės mechanizmai. Kontrolieriai yra nepriklausomi nuo valdžios institucijų, Seimo ir teismų. Kontrolierių įstaigos nagrinėja fizinių ir juridinių asmenų skundus dėl netinkamos viešojo administravimo pareigūnų veiklos, galimos diskriminacijos bei biurokratizmo, vykdo tyrimus ir stebėseną įstaigai priskirtose žmogaus teisių srityse bei užsiima prevencine ir šviečiamąja veikla.

Lietuvoje su žmogaus teisių temomis dirba 4 kontrolierių įstaigos: Seimo kontrolierių įstaiga, Lygių galimybių kontrolieriaus tarnyba, Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaiga ir Žurnalistų etikos inspektoriaus tarnyba. Iš viso Lietuvoje veikia 6 kontrolierių įstaigos (4 išvardintos aukščiau bei Akademinės etikos ir procedūrų kontrolieriaus įstaiga ir Žvalgybos kontrolierių įstaiga).

Kontrolierių sprendimuose dažniausiai nurodomos rekomendacijos, kokių veiksmų skundo kaltinamoji institucija, organizacija ar įmonė turėtų imtis, kad nutrauktų pažeidimą, atstatytų pažeistą teisę bei kokie teisės aktų ar kitų dokumentų pakeitimai turėtų būti įgyvendinti, kad pažeidimas nepasikartotų.

Ombuds įstaigų sprendimai yra rekomendacinio pobūdžio, tačiau, remiantis šių institucijų veiklą ataskaitomis, dažniausiai yra įvykdomi. Žurnalistų etikos inspektoriaus tarnybos duomenimis, 2022 m. buvo įvykdyta 85 proc. visų tarnybos priimtų sprendimų. Seimo kontrolierių įstaigos duomenimis, daugiau nei 60 proc. 2022 m. pateiktų rekomendacijų dėl įstaigos atliktų tyrimų iš esmės buvo įvykdytos iškart po jų pateikimo, likusios buvo įvykdytos po pakartotinių raginimų. Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaigos 2022 m. duomenimis, įvykdyti 88 proc. sprendimų. Lygių galimybių kontrolieriaus tarnyba neviešina rekomendacijų įgyvendinimo statistikos, tačiau informaciją apie konkrečių šios įstaigos sprendimų vykdymą galima rasti [čia](#).

LR Seimo kontrolierių įstaiga (LRSKJ)

Seimo kontrolierių įstaiga gina žmogaus teisę į gerą viešąjį administravimą. Viena iš pagrindinių šios institucijos funkcijų – tirti piliečių skundus dėl valstybės ir savivaldybių pareigūnų (išskyrus teisėjus) piktnaudžiavimo ir biurokratizmo. Seimo kontrolieriai taip pat vykdo nacionalinę kankinimų prevenciją laisvės apribojimo vietose pagal Konvencijos prieš kankinimą ir kitokį žiaurų, nežmonišką ar žeminantį elgesį, ar baudimą fakultatyvų protokolą. Seimo kontrolierių įstaiga yra Jungtinėse Tautose A lygiu akredituota nacionalinė žmogaus teisių institucija.

Remiantis 2022 m. veiklos ataskaitos duomenimis, 2022 metais Seimo kontrolierių įstaiga iš viso gavo 2 835 fizinių ir juridinių asmenų pareiškimų, kurių pagrindu buvo pradėta 1 420 skundų bylų. Iš jų, iš esmės išnagrinėtos 240 bylos, tarpininkauta 688 bylose. Remiantis skundais ir tyrimais, Seimo kontrolierės pateikė 1741 rekomendaciją institucijoms dėl to, kokie pakeitimai turėtų būti padaryti, kad panašūs pažeidimai nepasikartotų.

Daugiausia skundų gauta dėl asmenų kreipimusi į valstybės ir savivaldybių institucijas (pvz., dėl Viešojo administravimo įstatyme nustatyto termino, per kurį valstybinės institucijos turi išnagrinėti informaciją prašymus, nesilaikymo) ir nuteistųjų ir suimtųjų teisių pažeidimų.

Pagal 2022 m. veiklos ataskaitos duomenis, daugiausia skundų LR gavo srityse, kurios patenka į Teisingumo ministerijos ir jos valdymo sričiai priskirtų įstaigų ir institucijų valdymo sritis. Didžioji dalis skundų (542 iš 562) buvo susiję su Kalėjų departamentu ir jam pavaldžiomis įstaigomis. Iš 562 skundų 84 buvo pagrįsti, Teisingumo ministerijai ir jai pavaldžioms įstaigoms pateikta 501 rekomendacija.

168 skundai gauti dėl Vidaus reikalų ministerijos ir jai pavaldžių įstaigų sričių. Iš jų, 57 buvo dėl Migracijos departamento veiklos, 53 – dėl Policijos departamento ir komisariatų, 33 – dėl Valstybės sienos apsaugos tarnybos. 102 skundai gauti dėl Žemės ūkio ministerijos ir pavaldžių įstaigų veiklos, ypač Nacionalinės žemės tarnybos ir jos teritorinių skyrių (92 skundai).

Vykdydama nacionalinę kankinimų prevenciją, Seimo kontrolierių įstaiga surengė 6 laisvės apribojimo vietų patikrinimus (2 užsieniečių laisvės apribojimo vietų, 2 kalėjimų bei socialinės globos įstaigos). 2022 m. veiklos ataskaitoje rašoma, kad šių patikrinimų metu buvo „nustatyta esminių žmogaus teisių ir laisvių pažeidimų bei kitų sisteminių problemų, kurias spręsti paragintos visos atsakingos institucijos ir įstaigos, siekiant užtikrinti, kad būtų nenukrypta nuo tarptautinių Lietuvos įsipareigojimų žmogaus teisių ir laisvių apsaugos srityje“. Susipažinti su Seimo kontrolierių įstaigos išvadomis dėl nustatytų pažeidimų laisvės apribojimo įstaigose galima šios įstaigos 2022 m. veiklos ataskaitoje (87–98 psl.).

Ministerijos ir jos valdymo sričiai priskirtos įstaigos ir institucijos	Gauta skundų	Tarpininkauta	Išnagrinėta skundų iš esmės	Priimta sprendimų	Pagrįsti skundai	Atmesti skundai	Tyrimas nutrauktas	Pateikta rekomendacijų
Teisingumo	562	183	137	163	84	58	21	501
Vidaus reikalų	168	82	19	27	20	5	2	206
Žemės ūkio	102	46	21	26	19	4	3	140
Aplinkos	77	29	27	29	20	3	6	156
Socialinės apsaugos ir darbo	56	28	9	13	3	3	7	66
Sveikatos apsaugos	41	14	11	11	4	5	2	43
Susisiekiimo	25	11	1	3	0	2	1	16
Finansų	20	5	3	3	1	1	1	18
Ekonomikos ir inovacijų	15	8	2	2	0	1	1	10
Švietimo, mokslo ir sporto	5	2	0	0	0	0	0	11
Kultūros	4	0	0	0	0	0	0	0
Užsienio reikalų	3	1	0	0	0	0	0	1
Krašto apsaugos	1	0	0	0	0	0	0	0
Energetikos	1	0	0	0	0	0	0	0

Parengta autorių, remiantis Seimo kontrolierių įstaigos skundų ir rekomendacijų statistika pateikta LRSKĮ 2022 m. veiklos ataskaitoje.

Lygių galimybių kontrolieriaus tarnyba (LGKT)

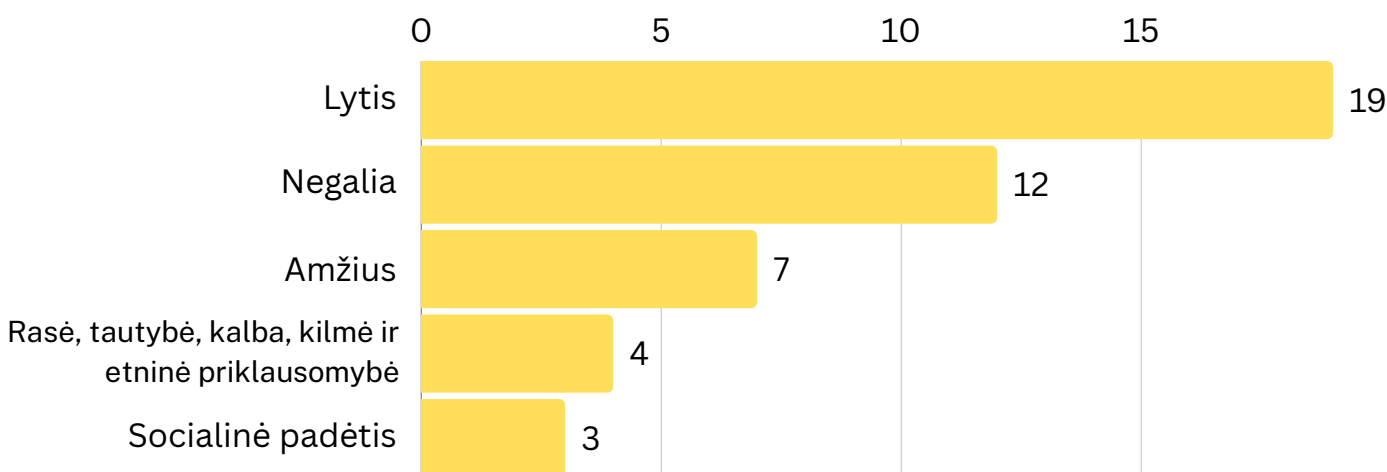
Remiantis informacija [Lygių galimybių kontrolieriaus tarnybos internetiniame puslapyje](#), LGKT prižiūri [Moterų ir vyrų lygių galimybių](#) ir [Lygių galimybių įstatymų](#) vykdymą.

Viena iš pagrindinių šios institucijos funkcijų yra skundų dėl galimos diskriminacijos tyrimas. Lygių galimybių įstatymas numato 14 draudžiamų diskriminacijos pagrindų: lytis, rasė, tautybė, pilietybė, kalba, kilmė, socialinė padėtis, tikėjimas, įsitikinimai ar pažiūros, amžius, lytinė orientacija, negalia, etninė priklausomybė ir religija. Šiuo įstatymu diskriminacija yra uždrausta valstybės ir savivaldybių institucijų ir įstaigų, švietimo įstaigų ir mokslo, darbo santykių, vartotojų teisių apsaugos ir organizacijų (asociacijų) srityse. Šio įstatymo apimtis diktuoja LGKT įgaliojimus spręsti skundus.

2022 m. veiklos ataskaitos duomenimis, tais metais Lygių galimybių kontrolieriaus tarnyba sulaukė 1686 kreipimūsi, t.y. 207 skundų ir 1479 paklausimų (užklausų konsultacijai el. paštu, telefonu, Facebook žinute ar gyvai dėl galimos diskriminacijos, lygių galimybių teisės aktų taikymo ir pan.). **LGKT statistika rodo, kad 2022 m. daugiausiai skundų ir paklausimų gauta dėl lyties (377) ir negalios (361)**. Nemažai užklausų gauta ir dėl **rasės, tautybės, kalbos, kilmės ir etninės priklausomybės** (178) bei **amžiaus** (178).

2022 m. nustatyta 40 pažeidimų, daugiausia jų vartotojų teisių apsaugos srityje (28). 8 pažeidimai nustatyti darbo santykių srityje, po 2 – valstybės ir savivaldybių institucijų ir įstaigų bei švietimo, mokslo ir studijų srityse.

Daugiausia nustatytų diskriminacijos atvejų buvo dėl lyties (19) ir dėl negalios (12). 7 nustatyti diskriminacijos atvejai buvo dėl amžiaus, 4 – dėl rasės, tautybės, pilietybės, kalbos, kilmės ar etninės priklausomybės, 3 – dėl socialinės padėties. Dėl lytinės orientacijos ir tikėjimo pažeidimų nenustatyta.

2022 m. Lygių galimybių kontrolieriaus tarnybos nustatytų pažeidimų pasiskirstymas pagal diskriminacijos pagrindus, informacija iš LGKT 2022 m. veiklos ataskaitos.

Metinėje LGKT veiklos ataskaitoje pateikiamos rekomendacijos įstatymus leidžiančioms ir politiką formuojančioms valstybinėms institucijoms apie tai, kokie sprendimai pagerintų žmogaus teisių užtikrinimą Lietuvoje ir prisidėtų prie sklandžios Tarnybos veiklos, žr. LR lygių galimybių kontrolieriaus 2022 metų veiklos ataskaitą, 65-68 psl.

Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaiga (VTAKĮ)

Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaiga prižiūri Jungtinių Tautų vaiko teisių konvencijos ir kitų su vaiko teisių apsauga susijusių teisės aktų nuostatų įgyvendinimą Lietuvoje. Ši įstaiga veikia pagal Lietuvos Respublikos vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstatymą. Kaip nurodoma VTAKĮ 2022 m. veiklos ataskaitoje, „vaiko teisių apsaugos kontrolierius tiria skundus bei atlieka tyrimus savo iniciatyva dėl asmenų veiksmų ar neveikimo, dėl kurių (manoma, kad) pažeidžiamos ar gali būti pažeistos vaiko teisės ar jo teisėti interesai, pareigūnų piktnaudžiavimo ar biurokratizmo vaiko teisių apsaugos srityje“.

2022 metais VTAKĮ sulaukė 1769 skundų ar užklausų konsultacijoms. Per šiuos metus buvo baigti 228 tyrimai, 170 iš jų buvo skundai, 58 – tyrimai, pradėti kontrolierės iniciatyva. Atlikus tyrimus buvo nustatytas 191 vaiko teisių pažeidimas.

Daugiausiai tyrimų atlikta dėl Vaiko teisių apsaugos tarnybos ir jos teritorinių skyrių veiklos (20,9 proc. visų baigtų tyrimų). 12 proc. sudarė tyrimai dėl galimų teisės į mokslą pažeidimų, po 7,8 proc. – dėl netinkamo vaiko interesų atstovavimo teisiniame procese ir teisės į apsaugą nuo smurto pažeidimų.

Žurnalistų etikos inspektoriaus tarnyba (ŽEIT)

Žurnalistų etikos inspektoriaus tarnyba prižiūri, kaip įgyvendinamos Visuomenės informavimo ir Nepilnamečių apsaugos nuo neigiamo viešosios informacijos poveikio įstatymų nuostatos. ŽEIT taip pat prižiūri įstatymų, tarptautinių susitarimų ir ES direktyvų vykdymą asmens duomenų apsaugos srityje. 2022 m. balandžio 29 d., patvirtinus Visuomenės informavimo įstatymo pataisas, Tarnybai suteikti papildomi įgaliojimai kovai su dezinformacija internete: ŽEIT gali duoti privalomus nurodymus pašalinti internete patalpintą teroristinį turinį, kaip apibrėžiama Europos Parlamento ir Tarybos reglamente (ES) 2021/784.

Kaip nurodoma 2022 m. ŽEIT veiklos ataskaitoje, pagrindinė žurnalistų etikos inspektoriaus funkcija yra nagrinėti asmenų skundus dėl visuomenės informavimo priemonėse pažeistos jų garbės ir orumo, teisės į privataus gyvenimo apsaugą, bei skundus dėl asmens duomenų tvarkymo žurnalistikos, akademinės, meninės ar literatūrinės saviraiškos tikslais. Į ŽEIT skundų tyrimo lauką patenka ir galimi diskriminacijos ar neapykantos kalbos atvejai visuomenės informavimo priemonėse.

Remiantis ŽEIT 2022 metų veiklos ataskaita, 2022 m. ŽEIT gavo 302 skundus. Daugiausia jų buvo dėl teisės į asmens duomenų apsaugą (103). 60 skundų gauta dėl **garbės ir orumo pažeidimų** (šmeižto, įžeidžiančios ir žeminančios informacijos), 60 dėl **visuomenės informavimo principų taikymo**, 51 dėl **dezinformacijos**, 46 dėl **teisės į privataus gyvenimo apsaugą**. Didžioji dalis skundų buvo dėl pažeidimų internete.

2022 m. ŽEIT priėmė 277 sprendimus. Buvo nustatyta, kad 49 skundai buvo pagrįsti arba iš dalies pagrįsti. Inspektorė taip pat pradėjo 28 tyrimus savo iniciatyva. 21 pažeidimas buvo susijęs su **teise į asmens duomenų apsaugą**, 16 su **teise į privatumą**, 14 su kitų teisių pažeidimais, 2 su **garbės ir orumo pažeidimais**, 1 – su **nepilnamečių apsauga nuo neigiamo informacijos poveikio**.

ŽEIT 2022 m. veiklos ataskaitoje pateikta detalesnė informacija apie kurstymo ir tyčiojimosi atvejus rodo, kad daugiausia prašymų išnagrinėti kurstymo, niekinimo ir tyčiojimosi atvejus viešojo informavimo priemonėse buvo **seksualinės orientacijos pagrindu**.

Išvados ir komentaras apie duomenų reprezentatyvumą

Išvados

Remiantis tarptautinių ir nacionalinių rekomendacijų Lietuvos žmogaus teisių užtikrinimo sistemai analize, **išskirtinos šios žmogaus teisių sritys, reikalaujančios daugiausiai dėmesio ir pokyčių** (išvardinta atsitiktine tvarka):

1. Visapusiškas moterų teisių užtikrinimas:

- Paskutiniame Visuotinės periodinės peržiūros cikle (2022 m.) daugiausiai rekomendacijų (78) Lietuva susilaukė dėl moterų teisių užtikrinimo, ypač dėl Europos Tarybos konvencija dėl smurto prieš moteris ir smurto artimoje aplinkoje prevencijos ir kovos su juo (Stambulo konvencijos) ratifikavimo ir efektyvaus atsako į visų formų smurtą dėl lyties. Šios konvencijos ratifikavimo poreikį akcentavo ir JT moterų diskriminacijos panaikinimo komitetas, kurio indėlis atsispindi JT VPP trečiojo ciklo JT informacijos apžvalgos dokumentą (žr. Third cycle, Compilation of UN information).
- Lygių galimybių kontrolieriaus tarnyba 2022 m. daugiausiai kreipimūsi sulaukė (377) ir daugiausiai diskriminacijos atvejų nustatė dėl lyties (19). Taip pat, LGKT 2022 m. veiklos ataskaitoje įvardintose rekomendacijose įtraukti ir pasiūlymai apie tai, kokie lygių galimybių politikos žingsniai pagerintų moterų teisių situaciją Lietuvoje (65-68 psl.).
- Skiriama vis daugiau dėmesio daugialypės diskriminacijos temai, pvz.: moterų romių arba moterų, turinčių negalią, teisių užtikrinimui.

2. Įkalinimo sąlygos:

- 2023 m. lapkričio duomenimis, Lietuva buvo neįvykdžiusi 6 EŽTT sprendimų susijusių su orumą žeminančiomis įkalinimo sąlygomis. Vyriausybės atstovo EŽTT veiklos 2022 m. ataskaitoje įvardinta, kad reikalavimai, kuriuos turi atitikti laisvės atėmimo įstaigos, kad būtų užtikrintos orios kalinimo sąlygos pagal Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių konvenciją, auga, todėl skundams dėl netinkamų kalinimo sąlygų nemodernizuotose Lietuvos laisvės atėmimo vietose nėra užkertamas kelias.
- 30 proc. Seimo kontrolierių įstaigos gautų skundų 2022 metais buvo susiję su netinkamomis įkalinimo sąlygomis.
- 2011 m., kai buvo užregistruota EŽTT byla Abu Zubaydah prieš Lietuvą, JT narės pateikė Lietuvai didelį skaičių rekomendacijų dėl įkalinimo sąlygų gerinimo, kalėjimų veiklos skaidrumo ir kankinimų prevencijos. Pirmajame VPP rekomendacijų cikle ryški kankinimų prevencijos tema ir pasikartoja raginimas ratifikuoti protokolą. LR Seimas papildomą Konvencijos prieš kankinimą ir kitokį žiaurų, nežmonišką ar žeminantį elgesį ar baudimą protokolą ratifikavo 2013 m. Trečiajame VPP cikle rekomendacijų dėl įkalinimo sąlygų skaičius išaugo.

3. Migrantų teisės:

- Visų trijų VPP ciklų JT informacijoje JT Žmogaus teisių komitetas atkreipia dėmesį į tai, kad Lietuvai reikėtų gerinti savo prieglobsčio prašymų mechanizmą: užtikrinti efektyvų, nepriklausomą ir nešališką paraiškų peržiūrėjimą, parūpinti tinkamas sąlygas užsieniečių registravimo ir laikino sulaikymo centruose. Nuo 2021 m. JT Pabėgėlių agentūra (UNHCR) ir Tarptautinė migracijos organizacija Lietuvai rekomendavo efektyvinti teisinį aparatą ir teisinį prieinamumą prieglobsčio anketoms teikti bei jas peržiūrėti.
- EŽTT byloje M.A. ir kiti prieš Lietuvą (2019 m.) nustatyti Konvencijos 3 str. (kankinimo uždraudimas) ir 13 str. (teisė į veiksmingą teisinės gynybos priemonę) pažeidimai, nes 2017 m. pareiškėjams nebuvo leista pateikti prieglobsčio prašymų ir jie buvo apgręžti į Baltarusiją. 2023 m. lapkričio duomenimis šis sprendimas EŽTT sistemoje buvo pažymėtas kaip neįvykdytas. Vyriausybės atstovo EŽTT 2022 m. veiklos ataskaitoje teigiama, kad rengiant šio sprendimo vykdymo veiksmų planus buvo bendradarbiaujama su valstybinėmis institucijomis siekiant „rasti pusiausvyrą tarp valstybės saugumo ir individualių asmens interesų neteisėtos migracijos kontekste“.

4. Tautinėms, etninėms ir religinėms grupėms priklausančių asmenų teisių apsauga, kova su antisemitizmu, romafobija, islamofobija, rasizmu:

- Tarptautiniai stebėsenos mechanizmai pakartotinai ragina Lietuvą sistemiškai spręsti tautinių ir etninių mažumų bei diskriminacijos dėl kilmės, tautybės, odos spalvos ir pilietybės klausimus.
- Atsižvelgus į JT rasinės diskriminacijos panaikinimo komiteto VPP proceso pirmojo (2011 m.) bei antrojo (2016 m.) ciklo rekomendacijas Lietuvai, buvo sukurta nacionalinė žmogaus teisių institucija (mandatas buvo suteiktas LR Seimo kontrolierių įstaigai). Trečiajame VPP cikle (2022 m.) komitetas akcentavo, kad minėtai institucijai būtinas atitinkamas finansavimas prevencinėms ir šviečiamosioms veikloms vykdyti. VPP cikluose minėtas komitetas rekomendavo Lietuvai priimti Tarptautinės darbo organizacijos Namų darbuotojo konvenciją (nr. 189), bei patvirtinti JT Konvencijos dėl visų formų rasinės diskriminacijos panaikinimo 14 straipsnį. JT Ekonominių, socialinių ir kultūrinių teisių komitetas ne kartą priminė Lietuvai ratifikuoti Socialinės apsaugos (Minimalių standartų) (nr. 102) bei Lygaus požiūrio (Socialinės apsaugos) (nr. 118) konvencijas.

5. LGBTQIA+ asmenų lygiateisiškumas:

- JT Visuotinės periodinės peržiūroje Lietuva pakartotinai skatinama efektyviau ginti LGBTQIA+ asmenų teises, pripažinti tos pačios lyties asmenų civilinę partnerystę bei stiprinti visuomenės sąmoningumą kovojant su stigmomis ir neigatyviais stereotipais šios grupės atžvilgiu.
- Tarp EŽTT sprendimų, kurių, 2023 m. lapkričio duomenimis, Lietuva nebuvo įgyvendinusi, išryškėjo grupė sprendimų, susijusių su LGBTQIA+ asmenų lygiateisiškumu (Macatė prieš Lietuvą, Beizaras ir Levickas prieš Lietuvą, L. prieš Lietuvą). Sprendimas L. prieš Lietuvą, kuris įpareigojo Lietuvą priimti lyties pakeitimo įstatymą, yra ilgiausiai Lietuvos neįvykdytas sprendimas – nuo 2007 metų.

- Jau pirmajame JT VPP cikle Žmogaus teisių komitetas rekomendavo Lietuvai peržiūrėti Nepilnamečių apsaugos nuo neigiamo viešosios informacijos poveikio įstatymą, nes jis kėlė klausimų dėl saviraiškos laisvės varžymo, žmogaus teisių gynėjų veiklos apribojimo, ypač LGBTQIA+ asmenų teisių gynimo kontekste. Teisingumo ministerija inicijavo LR Nepilnamečių apsaugos nuo neigiamo viešosios informacijos poveikio įstatymo pataisą, tačiau 2023 m. lapkričio mėn. jos projektas buvo atmestas Seime, pateikimo stadijoje.

6. Žmogaus teisių užtikrinimas skaitmeninėje erdvėje ir vis labiau skaitmenizuojamoje valstybėje:

- 2022 m. duomenimis, 80 proc. kreipimūsi ir skundų, kuriuos nagrinėjo Žurnalistų etikos inspektoriatas tarnyba, buvo susiję su galimais asmens duomenų apsaugos, garbės ir orumo pažeidimais internetinėje erdvėje.
- Europos Sąjungos žmogaus teisių stebėsenos mechanizmai skatina valstybes nares daugiau dėmesio skirti skaitmeninei atskirčiai, asmens duomenų apsaugai internete, asmenų, dirbančių per skaitmenines platformas teisių užtikrinimui, dirbtinio intelekto teisiniam reguliavimui.
- Nors Lietuvos pažangos strategijoje 2023 minimos tiek žmogaus teisės, tiek informacinių technologijų bei skaitmeninė infrastruktūra, žmogaus teisių užtikrinimas kaip skaitmenizėjančios visuomenės klausimas strateginiuose valstybės dokumentuose nėra išryškintas.

Tarptautinių ir nacionalinių rekomendacijų reprezentatyvumas

Šioje analizėje, siekiant įvardinti, kokios žmogaus teisių sritys Lietuvoje kelia daugiausiai iššūkių ir reikalauja daugiausiai sprendimų priėmėjų dėmesio, remiamasi tarptautinių stebėsenos mechanizmų rekomendacijomis, EŽTT sprendimais ir nacionalinių kontrolierių įstaigų tyrimais. Šie duomenys atspindi kaip žmogaus teisių ekspertai (teisėjai, valstybės tarnautojai, NVO atstovai, specialiųjų komitetų nariai) ir institucijos vertina žmogaus teisių padėtį Lietuvoje lyginant su tarptautiniuose standartuose ir nacionaliniuose teisės aktuose įtvirtintais įsipareigojimais.

Tačiau šie duomenys nėra idealūs žmogaus teisių „karštųjų taškų“ indikatoriai. Egzistuoja kelios priežastys, kodėl tarptautiniai ir nacionaliniai mechanizmai gali neatspindėti tam tikrų žmogaus teisių problemų, kurios yra aktualios ir svarbios Lietuvos kontekste:

- **Kontrolierių ištirti skundai ar Europos žmogaus teisių teisme išnagrinėtos bylos atspindi tas žmogaus teisių problemas, dėl kurių asmenys kreipiasi į teismus ar kitas įstaigas.** Tam, kad asmenys kreiptųsi į teismą ar kitą instituciją (pvz., kontrolierių įstaigą) dėl patirtų žmogaus teisių pažeidimų, jie, visų pirma, turi identifikuoti savo patirtį kaip pažeidimą. Neretai tokie žmogaus teisių pažeidimai kaip seksualinis priekabiavimas ar neapykantos prieš pažeidžiamas grupes kurstymas yra normalizuoti

nukentėjusių aplinkoje, todėl asmenys nesikreipia pagalbos ar nežino, kad įstatymas tokius veiksmus draudžia. Be to, jiems turi būti prieinama ir suprantama informacija apie tai kur ir kaip jie turėtų kreiptis Dažnai kreipimasis pareikalauja ne tik laiko, bet ir finansinių išteklių.

- **Jungtinių Tautų visuotinės periodinės peržiūros rekomendacijos gali remtis pasenusia informacija arba būti politiškai angažuotos.** Vykdamas šio projekto pirminę žmogaus teisių sistemos apžvalgą, valstybinių institucijų atstovai, dalyvaujantys Jungtinių Tautų stebėsenos mechanizmų procesuose, įvardino, kad neretai Visuotinės periodinės peržiūros metu kitų valstybių atstovai remiasi pasenusia informacija ar neatsižvelgia į Lietuvos atstovų pateiktus argumentus ir dėl to užregistruoja rekomendacijas pokyčiams, kuriuos Lietuva jau yra įgyvendinusi. Valstybinių institucijų atstovai taip pat įvardino, kad priešiška nusiteikusių valstybių (Rusijos, Baltarusijos ir kitų) neretai pateikia Lietuvai politiškai angažuotų rekomendacijų. Pavyzdžiui, antrajame VPP cikle (žr. 101.1) Rusijos federacija Lietuvai teikė rekomendaciją „nustoti perrašinėti istoriją ir interpretuoti ją savo valia, įskaitant viduriniųjų mokyklų vadovėlius.“ O 2022 m. Trečiajame VPP cikle Baltarusija Lietuvai teikė rekomendaciją (žr. 138.58) „užtikrinti pabėgėlių ir migrantų apsaugą pagal tarptautinius standartus, įskaitant poreikį sustabdyti nelegalų migrantų stūmimą atgal per Baltarusijos sieną ir užtikrinti, kad už šias veiklas bus baudžiama“, nors tarptautinės organizacijos yra pripažinusios, kad migrantų krizė yra pačios Baltarusija organizuota hibridinė ataka prieš Lietuvą. Šių rekomendacijų Lietuva nepriėmė.
- **Tarptautinės rekomendacijos nebūtinai atspindi naujausias žmogaus teisių lauko aktualijas.** Tarptautiniai stebėsenos ir teisiniai procesai užtrunka: JT Visuotinė periodinė peržiūra vykdoma kas 4,5 metus, EŽTT sprendimo pareiškėjui gali tekti laukti metus ir ilgiau. Dėl to jų rekomendacijos ar sprendimai nebūtinai atspindi naujausias žmogaus teisių lauko aktualijas ar atliepia naujausius įvykius Lietuvos kontekste.
 - Vienas iš pavyzdžių yra migrantų krizė Lietuvos-Baltarusijos pasienyje. Nors ji prasidėjo 2021 m. liepą, trečiojo JT visuotinės periodinės peržiūros ciklo rekomendacijose, kurios buvo priimtos 2022 m. sausį-vasarį, situacijai Baltarusijos pasienyje skirta nedaug dėmesio. Tai iš dalies paaiškinama tuo, kad šešėlinę ataskaitą, kurioje, tikėtina, būtų paminėti migrantų teisių užtikrinimo klausimai, nevyriausybinių organizacijų pateikė dar 2021 m. gegužę.
 - Rengiant šio projekto pirminę apžvalgą ir kalbant su valstybinių institucijų atstovais išryškėjo, kad nors viešojoje erdvėje vis daugiau kalbama apie interseksualumą ir tinkamą interseksualių asmenų teisių užtikrinimą, tarptautinio bendradarbiavimo formatuose apie šią temą dar nėra išsamiai diskutuojama, nėra aiškių gairių ar rekomendacijų, ką valstybės turėtų daryti, kad šių asmenų teisės būtų užtikrintos.

Šaltiniai

Dokumentai lietuvių kalba:

Dėl Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos dėl darbo skaitmeninėse platformose sąlygų gerinimo pasiūlymo. LR Ekonomikos ir inovacijų ministerija, 2022.

Dėl Lietuvos Respublikos įstatymų, kuriais reguliuojamas tam tikrų programų, fondų arba institucijų finansavimas, nuostatų atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai. E-seimas, 2020.

Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartija. EUR-lex, 2009.

Europos Tarybos konvencija dėl smurto prieš moteris ir smurto artimoje aplinkoje prevencijos ir kovos su juo. E-seimas, 2011.

Europos Žmogaus Teisių Teismo Didžiosios kolegijos sprendimai, Vyriausybės atstovas Europos žmogaus teisių teisme, 2023.

Jungtinių Tautų Žmogaus teisių tarybos visuotinės periodinės peržiūros antrojo ciklo metu Lietuvos Respublikai pateiktų rekomendacijų vertinimas. LR Teisingumo Ministerija, 2017.

Jungtinių Tautų Žmogaus teisių tarybos visuotinės periodinės peržiūros trečiojo ciklo metu Lietuvos Respublikai pateiktų rekomendacijų vertinimas. LR Teisingumo ministerija, 2022.

Lietuvos pažangos strategija 2023. E-seimas, 2023.

Lietuvos Respublikos elektroninių ryšių įstatymas. E-tar, 2023.

Lietuvos Respublikos Lygių galimybių kontrolieriaus 2022 metų veiklos ataskaita. Lygių galimybių kontrolieriaus tarnyba, 2022.

Lietuvos Respublikos Lygių galimybių kontrolieriaus 2021 metų veiklos ataskaita. Lygių galimybių kontrolieriaus tarnyba, 2021.

Lietuvos Respublikos nepilnamečių apsaugos nuo neigiamo viešosios informacijos poveikio įstatymas. E-tar, 2021.

Lietuvos Respublikos Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstatymas. E-seimas.lrs.lt, 2023.

Lietuvos Respublikos visuomenės informavimo įstatymas. E-tar, 2023.

Lietuvos Respublikos Vyriausybės atstovo Europos žmogaus teisių teisme 2021 metų veiklos ataskaita. Vyriausybės atstovas Europos žmogaus teisių teisme, 2021.

Lietuvos Respublikos Vyriausybės atstovo Europos žmogaus teisių teisme 2022 metų veiklos ataskaita. Vyriausybės atstovas Europos žmogaus teisių teisme, 2022.

Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas dėl pranešimų pagal Jungtinių Tautų žmogaus teisių apsaugos konvencijas, kurių dalyvė yra Lietuvos Respublika, ir Jungtinių Tautų Žmogaus teisių tarybos vykdomai Visuotinei periodinei peržiūrai rengimo ir pateikimo tvarkos aprašo patvirtinimo ir komisijų sudarymo.

Lietuvos visuomenės kova su dezinformacija: situacijos analizė ir rekomendacijos. Rytų Europos studijų centras, Nerijus Maliukevičius, 2020.

Lygių galimybių kontrolieriaus sprendimų vykdymo stebėseną, Lygių galimybių kontrolieriaus tarnyba, 2023.

Metinės Chartijos taikymo ataskaitos. Europos Komisija, 2023.

Seimo kontrolierių įstaigos 2022 m. veiklos ataskaita, Seimo kontrolierių įstaiga, 2022.

Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaigos 2022 m. veiklos ataskaita. Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaiga, 2022.

Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija. LR Seimas, 2011.

Žurnalistų etikos inspektoriaus tarnybos 2022 m. veiklos ataskaita. Žurnalistų etikos inspektoriaus tarnyba, 2022.

Dokumentai anglų kalba:

Addendum. Report of the Working Group on the Universal Periodic Review, Lithuania (žr. *First Cycle, Outcome of the review, Addendum*). United Nations Human Rights Council, 2012.

Annual Report on the Application of the EU Charter of Fundamental Rights (2021). EUR-Lex, 2021.

Annual Report on the Application of the EU Charter of Fundamental Rights (2022). EUR-Lex, 2022.

Case of Abu Zubaidah v. Lithuania. HUDOC (European Court of Human Rights), 2018.

Compilation of UN information. First cycle (žr. *First Cycle, Compilation of UN information*). Universal Periodic Review - Lithuania, 2011.

Compilation of UN information. Second cycle (žr. *Second Cycle, Compilation of UN information*). Universal Periodic Review - Lithuania, 2016.

Compilation of UN information. Third cycle (žr. *Third Cycle, Compilation of UN information*). Universal Periodic Review - Lithuania, 2022.

Council Regulation (EC) No 168/2007 of 15 February 2007 establishing a European Union Agency for Fundamental Rights. EUR-lex, 2007.

Fundamental rights of older people: ensuring access to public services in digital societies. European Union Agency for Fundamental Rights, 2023.

Fundamental Rights Report 2023. European Union Agency for Fundamental Rights, 2023.

Fundamental Rights Report 2022 - Country research. European Union Agency for Fundamental Rights, 2022.

Franet National contribution to the Fundamental Rights Report 2023. European Union Agency for Fundamental Rights, 2023.

Legal environment and space of civil society organisations in supporting fundamental rights and the rule of law (Lithuania). European Union Agency for Fundamental Rights, 2022.

Lithuanian Artificial Intelligence Strategy: A Vision of the Future. Ministry of the Economy and Innovation / Create Lithuania, 2019.

Lithuania, Press Country Profile. European Court of Human Rights, July 2023.

National intelligence authorities and surveillance in the EU: Fundamental rights safeguards and remedies (Lithuania). European Union Agency for Fundamental Rights, 2014.

Programme for the Implementation of the National Prevention of Torture (NPT) in Places of Detention under Optional Protocol to the Convention against Torture and Other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment. LR Seimo kontrolierių įstaiga, 2014.

Proposal for a Directive of the European Parliament and of the Council on improving working conditions in platform work. Council of the European Union, 2021.

Protecting civil space in the EU. European Union Agency for Fundamental Rights, 2021.

Protecting human rights defenders at risk: EU entry, stay and support. European Union Agency for Fundamental Rights, 2023.

Republic of Lithuania Law on Development of Non-governmental Organisations. E-seimas, 2019.

Strategy to strengthen the application of The Charter of Fundamental Rights in the EU. EUR-Lex, 2020.

60/251. Human Rights Council. General Assembly (UN), 2006.

The Role of Ombudsman Institutions in Open Government. Organisation for Economic Co-operation and Development, 2018.

Internetiniai puslapiai lietuvių kalba:

[Europos Komisija](#). Europos sąjunga, 2023.

[Europos Sąjungos Taryba](#). Europos sąjunga, 2023.

[Kreipimosi į EŽTT tvarka](#). Vyriausybės atstovas Europos žmogaus teisių teisme, 2023.

[Nutarimų ir sprendimų apžvalgos lietuvių kalba](#). Vyriausybės atstovas Europos žmogaus teisių teisme, 2023.

Internetiniai puslapiai anglų kalba:

[About FRA](#). European Union Agency for Fundamental Rights, 2023.

[Department for the Execution of Judgments of the European Court of Human Rights, The Supervision Process](#), 2023.

[Fourth cycle \(2022-2027\) focus: enhanced implementation of UPR recommendations](#). United Nations Human Rights Council, 2023.

[FRANET](#). European Union Agency for Fundamental Rights, 2023.

[HUDOC EXEC](#), European Court of Human Rights, 2023.

[HUDOC](#), European Court of Human Rights, 2023.

[Implementation of judgments of the European Court of Human Rights – An Introduction](#). European Implementation Network, 2023.

[Lithuania](#). Department for the Execution of Judgments of the European Court of Human Rights, 2023.

[Lithuania](#). European Implementation Network, 2023.

[Principles relating to the Status of National Institutions \(The Paris Principles\)](#). UN Human Rights Office of the High Commissioner, 2023.

[Special Procedure of the Human Rights Council](#). UN Human Rights Office of the High Commissioner, 2023.

[The Supervision Process](#), Department for the Execution of Judgments of the European Court of Human Rights, 2023.

[Up-to-date Conventions and Protocols not ratified by Lithuania](#). NORMLEX (International Labour Organization), 2023.

[Welcome to the Human Rights Council](#). United Nations Human Rights Council, 2023.